

155

D. O. M. A.

B R E V I A R I U M
PHILOSOPHICUM,
Seu
THEMATA, HUMANÆ SAPIEN-
TIÆ ENCYCLOPÆDIAN
PRÆCISE EXHIBENTIA:

Quia
Divinâ Providentî sic disponente;

ut &
Spectabili Collegio Philosophico consen-
tiente & approbante,

In Regiâ Academiâ CHRISTINæ;

SUB MODERAMINE

Præclarissimi & Consultissimi Viri,

Dn. M. MICHAELIS O. VVEXIONII,
Pol. & Hist. Prof. Ordinarij; Præceptoris, Promotoris & Bene-
fautoris sui, grata memoriam ætatem commemorandi.

Pro gradu in Facult. Philosophicâ, ejusq; juribus habendis,
discutienda offert, modesteq; proponit

ENEVALDUS SUENONIUS Smol.

Phil. 3. 8.

Omnia habeo pro reiectamentis, ut Christum lucifaciam.

Paradox:

Solus sapiens est dives: nam non esse cupidum pecunia est; non esse emacem vestigal est,

In Audit. Majore, horis mat. ipsis Idib. Decemb. An. 1645.

A B O Æ,

Excudebat Petrus Wald / Acad. Typogr.

Serenissimæ ac Potentissimæ Principi ac Dominae,
DN. CHRISTINÆ
AUGUSTÆ,
Regnum Sueciæ, Gothiæ, Vandaliæ, &c. Reginæ ac Prin-
cipi hereditariæ, Magnæ Principi Finlandiæ, Duci Åsthoniæ
ac Careliæ, Ingriæq; Dominiæ, &c.
Gratiam & pacem à Christo Servatore nostro.

Epiniōnē.

Bigæ felices quæs quis super æthera vectus
Augustæ famâ & laude tonare solet,
Divæ sunt M U S Æ, viætricia sunt simul A R M A;
Ambabus veheris nunc, Basilissa, rotis:
Nam tuus in campo saltat vernante caballus,
Aonidum prior, ait alter in Armigerum.
Transfretat ille avibus benedictis, nempe togatus,
Inq; plagas fauste Venedicas properat:
Advehit en calcem, lapides portatq; Lyceum.
C H R I S T I N Æ struitur mox ibi magnificum..
In Schaniam sonipes currit pergitq; sagatus;
Horrescitq; Danus, dum cataphractus hiet:
Hic, velut Amphibion, graditur quoq; fortis ad undas
Sputanteis pelagi: nare etenim docilis:
Delphinosq; decem Danico luctatur ab hoste;
Phocas quinq; simul glutit & ignivomus,
In Gothlandorum pratis, Jemptumq; triumphans
Hallandum, Oesulium pascit & Herdaliūm..
Rende ergo diadema sacrum Gothicasq; securas,
Quas manibus tradunt Enthea fata tuis!

S. R. M. V. e. Subjectiss.

Auth. Resp..

Nuncupatio.

Nulla pars vitæ vacare officio omnino potest: proinde
quemadmodum nec illa quæ ludis destinatur, suis desti-
natur aetibus; ita neq; hanc, quæ serijs literarum stu-
dijs debetur otiali, quin eo magis occupari decet. Id ipsum
mecum verecundè perpendens, disputationis inauguralis con-
cinnandæ munus, quod quidem primitus spem meam protela-
vit, fidenter sum adortus: idq; cum ut beneficiorum Dei mo-
numentum quamvis tevidense, gratum tn. relinquem, qui
Musis tam jucunda, in tantâ rerum vertigine largitur balcyo-
nia; tum ut gratitudinem meam, cuius idem ac spiritus finis e-
rit, ceu aliqualem foetur am, sumæ R. M. V. & curæ refunderem,
quæ suppolarem hanc universitatem fausto augurio fundavit, à
cuius inde usq; natalibus, Idibus sc. Quint. A. 1640. M. V. ræ
stipendio munificentissimo adhuc nunc fruor: partim ut o. bo-
norum in eadem quadraturâ sub quo vis fortune flatu manen-
tium favorem mihi conciliarem, quem etiam Tullius filio suo,
adeoq; omnibus laudabiliter sudantibus juvenibus pollicetur
lib. 2. off. Quorum prima ætas, inquit, propter humilitatem
Et obscuritatem in hominum ignoratione versatur, hi simul
ac juvenes esse cœperunt magna spectare, Et ad ea rectis stu-
dijs debent contendere, quod eo firmiore animo facient, quia
non modo non invidetur illi ætati, verum etiam favetur; par-
tim deniq; ut proprium vocationis debitum, si non oxyüs, ali-
quanto tn. maturius præstarem, atq; adeò privato sesquian-
num jam præcente examine, publicè quoq; periclitarer. Mate-

riam è toto prædio Philosophico collectam in quodam Memoriæ
ali exposui, eamq; (quod sine jactantiâ dico) practicè & q; in-
formatione ad usum in politiâ brevissimè diduxi. Ast sicut
bi ab eruditis Philosophis dissentire fuero visus, modeste dis-
sentiam, meq; eorum curatela, quoad prætextam immaturio-
ris judicij deposituero submittam. Ad V. nunc Maj:m rever-
tor, metuens ne gravissimas M.tis V. occupationes interpel-
lem, cernuus v. solicitaturus ne tam momentaneas has pagel-
las, quam animum meliora cupientem respiciat; et si dubita-
re non egeam, quin cum quôd literarum studijs multum
tribuat, ceu horum bellarijs inde à crepundijs affatim satu-
rata; tum quod videat operarios suos esse in opere, ausa à te-
meritate sit vindicatura, mihiq; minimo clientum clementissi-
mè favitura! postremò, divinam Majestatem supplicibus
veneror precibus, serijsq; gemitibus oro, ut quemadmodum di-
lecta patriæ patrocinari cœpit; ita in posterum provideat, ne
unquam detrudatur in orphanotrophium; sed M. Vest.m felici-
cem & victricem ab omni malo præstet immunem: Faxit
idem celeste numen, ut pronepotibus demùm nota fiat dies il-
la, quæ S. R. M. V.m è rebus humanis dabit exemptam.
Aboæ ipsis vigil. O. Sanct. A. Epochæ Christi, post seculum
decimum sextum, quadragesimo quinto.

S. R. M.tis V.æ
devotissimus servitor
Enevaldus Suenonius.

Parasceve.

D H i l o s o p h i æ , c e u s u p e r i o r u m f a c u l t a t u m p a t e n t i s j a -
n u a c o n s i d e r a t i o n e m m i h i i n p r e s e n t i a r u m a g g r e s s u r o , d e p r -
e f u s i s s i m i s c u m l a u d u m e j u s d e m , p u t a o r i g i n i s , v e t u s t a t i s , u t i l i t a -
t i s & j u c u n d i t a t i s ; t u m d e f i n i t i o n u m & d i x i s i o n u m l i b r i s i n m e n -
t e m v e n i t : q u i b u s t a n q u a m p r a c o g n i t i s , a t q u a d e o magis f a m i -
l i a r i b u s d e i n d u s t r i a p r a t e r m i s s i s , i n p r a c i p u o r u m s u i m e m b r o -
r u m n a t u r a m & G e n i u m i n q u i s i t u r u s , & n o s e c u s a c p u e r o q u i d
s i n g u l a i n r e c e s s u h a b e n t s e i s c e n t i , p e r h o r a m d u n t a x a t e x p o s i -
t u r u s , a d i n s t i t u t u m c o m i t e s p i r i t u a u x i l i j , v e r i t a t i s & c o n s i l i i
p r o p e r o !

GENIUS I. GRAMMATICUS.

Inter p r æ rogati vas quibus homo naturæ deliciæ
& mundi illud miraculum cunctis animantibus p r æ cel -
lit , facilè palmarum p r æ ripiunt O r a t i o seu l i n g v æ u s u s &
R a t i o . Verum cùm per cladem illam E d e n i c a m n i m i s f u -
n e s t a m r e c t i t u d o i n s e r m o n e seu f a c u l t a s O r a t i o n i s haud
secus quam R a t i o n i s illa , i n s i g n e m p a s s a s i n t p a r o x y s -
m u m ; d e p e c u l a r i b u s p r o i n d e d i s c i p l i n i s y e l u t a l e x i -
p h a r m a c i s r e s t a u r a n d i s i j s d e m p r o s p e c t u m e s t . E t q u i -
d e n s e r m o n e m q u o t i d i a n u m , p u r u m & r e g u l a r e m , u t
v e r a & c o n s t a n s v o c u m r e b ^o singul i s i n d i t a r u m s t r u c t u -
r a , & c e r t a l o q u e n d i s c r i b e n d i q ; r a t i o h a b e a t u r , d i r i -
g i t G r a m m a t i c a , à p r i m i s s u i i n i t i i s i t a d i s t a : q u æ j u x t a
f e n t e n t i a m P . R a m i e j u s q ; i n t e r p r e t u m e s t A r s b e n e l o -
q u e n d i & s c r i b e n d i ; d e s e n s u v . P e r i p . q u o r u n d a m i n d i -
v i s i o n e h a b i t u u m , e s t h a b i t u s i n t e l l e c t u a l i s i n s t r u m e n -
t a l i s , c o n s i d e r a n s v o c e s c u j u s q ; l i n g v æ , c a r u m q ; p a r t e s ,

*species & affectiones communes & speciales, ut ritè
recte loqui, legere & scribere valeamus.* M. And.
Sennert. in Gram. Ebr. rev. Trost. p. 1. Finis ex ultimis
def. verbis apparet. Ratione objecti externi duplicitis
quod tractat (sunt n. not. secundæ, casus declinatio &c. in-
ternum) ut sunt *voces* & *sententie*, alias objecti *materiale*,
cujus *formale* est: *quatenus simplices & regulares existunt*,
bifariam dispescitur, in *Etymologiam sc. quæ versatur cir-*
ca voces singulas, cum suis partibus & affectionib^o dextre
formandas; & *Syntaxis*, quæ circa conjunctas seu
integrā orationem congruē contexendam occupatur.
Prior includit vulgō sic dictas Orthographiam quæ literas
recte scribere; & Prosodiam quæ syllabas accuratè pro-
nuntiare docet. Hinc *Poësis* facultas illa faciendi ora-
tionem ligatam nascitur, quæ observatis syllabarum
quantitate & metris, dictiones ad suas *Maximas*, velut fil-
lum Ariadnes, metitur atq; measurat. Etenim ad ora-
tionis facultatem perficiendam non una aliqua disciplina
sufficitura videbatur: in primis enim requireba-
tur quæ sermonem purum dirigeret; deinde usus vitæ
ad sensa animi justo sermonis genere exprimenda, & ad
res atq; actiones proponendas & declarandas, etiam or-
natum postulabat cum in singulis vocibus, tum in con-
junctis. Quia verò illa ornata oratio, aut eceris numeris
alligabatur, aut etiam liberior erat & soluta, & non in
omnibus communem, sed in permultis quoq; proprium
ornatum habebat; hinc duæ distinctæ sunt institu-
tiones, altera ad strictam illam & ligatam orationem certis
præceptorum cancellis circumscribens *Poëticæ*, altera
liberam orationem ejusq; ornatum promovens *Rhetori-
ca cognominata* est.

VELITATIO. Poëtica non æquè ad Rhetoricen, ut Audomarus censuisse judicatur, qui de pedibus & metris in Rhet. egit, ac Grammaticen pertinet. Licet enim carmen partim propriis, partim figuratis vocibus constituantur; nam o, arres in usu, sororius quodam vinculo sunt coniunctæ; ornatus tamen ille rhetoricus poëtæ compositioni est plane accidentalis: Syllaba autem de quibus Prosodia præcipit, cum sint proxima pedum & metrorum remota materia, ideoq; Poësi essentiales. Nec tamen plane cum Prosodia eadem est; hac enim agit de syllabarum quantitate per se & necessarij, ut finis eius, bene loqui, constare possit, immerito ultra: doctrina v. de pedibus & variis carminum generibus per se nihil prorsus ad pure loquendum conferat. Nec plane heterogena est, ut innuebar; cum sua principia ab eisdem petat, siquidem metrum ex pedibus, hi ex syllabis constent, adeoq; haec pedibus ac metris, ut dictum, originem præbeant.

II. RHETORICUS.

Orationi methodice disponendæ, ejusdemq; ornati tropico & figurato dirigendo tota incumbit Institutio Eloquentiæ, à Philosophis voce *Rhetorices* indigitata, quæ à Ramo, Cunrado & alijs, *Ars benè dicendi* definitur, ex mente v. Perip. *Habitus intellectus minus principalis, orationem nostram, quâ prosam informans, ut copiose & ornatè dicendo auditori fidem faciamus.* Objectum ejus internum sunt Noëmata secunda, Tropus figura &c. Externum v. & quidem commune, est *Hereditas*, seu res aut quæstio quævis; proprium autem est *Pithanon*, seu quatenus persvasibilis. Finis intern⁹ ex def. patet, videlicet *benedicere*, quem quidam ad Rhet. docentes applicant; Externus v. quem ad operantem reducunt, & quidem principalis est *Peruasio*; minus princ. juxta tria argumentorum inveniendorum genera à Schollio in praxi Rhet. sch. 3. p. II. posita, *Logica; Ethica; Pathetica*; est *Docere*, quod est necessitatis, ad quod illa;

Delectare, quod est voluptatis, cui ista; & *Movere*, quod
est victoriae, dum aculei q: in animo auditoris relinquuntur, ad quod hæc accommodata sunt. Plura. Cic. in orat.
perfect. Porrò, cum eloquentia secundum postulatum
finis interni, post legitimam argumentorum disposi-
tionem, quæ artificiole & abundantè dicendo; etiam
verborum decus requirat, quod ornate dicendo absolvitur,
hinc occasio distinctionis data est inter *Orationem* &
Rhetoriam in specie sic dictam: illa tanquam primaria
hujus institutionis pars (alias *Rhetorica forensis*, à suo
usu olim potiori) de methodicâ argumentorum ad per-
suadendum dispositione, atq; adeò copiosa oratione agit.
Dispositio illa convenienti tractatione partium
orationis, utpote; *Exordij*, *Narrationis*, *propositionis*,
contentionis & *perorationis*, in genere causarum vel *Di-
dascalico*, quod in docendo & explicando themate versa-
tur; vel *Demonstrativo*, quod in laudando aut vituperan-
do; vel *Deliberativo*, quod in suadendo, hortando, pre-
cando, hisq; oppositis; vel deniq; *Iudiciali*, quod in con-
troversijs forensibus occupatur; & hujus statib; conjecturali, legitimo, velut contrarijs ll. Scripto & senten-
tia. An biguitate, Translatione, Ratiocinatione & ju-
diciali, tota absolvitur. Ornatus ille verborum, quem
Rhetorica hæc specialis instaurat, *Elocutione* tropis sc. &
figuris; & *Actione*, decenti nempè moderatione vocis
& gestus obtinetur. In transcurso hic obiter advertendu-
m est *Rhetoricen* methodo docendi, jubente partes di-
geri prout distributæ sunt, Logicæ præmitti posse; Na-
turâ v. & ordine discendi posteriorem esse; dependet e-
nim quodammodo à Logicâ, imo juxta legem priorit.
naturæ à Stagiritâ lib. 5. Met. c. II. latam, hæc potest esse
sine illâ, non contra æq; bene. Ratio patet: I. Quia in-

ventior rhetorica, quæ definiens Deucero in Anal. Ph. p. 104. Est ex cogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ causam probabilem reddunt, absq; inventione Logicæ, quippe fontes, unde argumenta confirmationis depromuntur subministrante, vix perficitur. 2. Quia habitu de quolibet themate disceptandi, & quidem sine ope Rhet. ac q̄ sito, tūm prīmūm nervosē amplin care, deq; eodem copiose & fundamentaliter dicere ordimur: Quid n. aliud est orare quam rem varijs argumentis tertij dicitis ē locuplete thesauro inventionis Log. in formā Enthymēmatum, inductionum & exemplorum ab oratore at logico fabricatorum proponere, commendare, sub deliberationem vocare, justam vel secus pronuntiare? Hinc est quōd quæstionis, de quā declamatūri, prius soleamus partium inter se habitudinem ac schesin experidere, atq; subinde per aliquot locorum dial. haud secus quā n. panum per statuē textorium traducere. Quocirca pædagogos Logicen priūs quam Rhet. pueris inculcantes non adeò præpostē aut perperam factitare concludo.

VELITATIO. Orator absq; decenti moderatione Actionis jejonus; vel instar statuæ insculptas legentem sententias nullo aut exiguo affectu imbuens est.

In huius theoremati veritatem Romanus Eloquētiz parens (ut hic testimoniis potius quam rationibus utat) ait: omnina perinde sunt ut aguntur, Actio in dicendo una dominatur, sine hac summus orator esse. in numero nullo potest; mediocris hæc insti cūs summus sæpe superavit. Iccircò Demosthenes percunctanti quid in dicendo esset primum? Actio; quodnam secundum? Actio; quid tertium? Actio, intelligens competentem decorare adhibitionem vocis & gestus, respondit. In eādem quoq; actionis emphasi enucleandā occupatus fuit Aschines, qui à Rhodiis rogatus ut legeret orationem illam egregiam quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat, utq; eā perfectā alteram à Demosthenē pro Ctesiphonte dictam postridie recitaret, quā itidem omnibus admirantibus le-

Quā, quantō magis, inquit, admiraremini, si audissetis ipsum? innuenis tantum
Actioni esse tribuendum, quantum Orationi accedit vel decedit auctore muta-
to. Fuerunt autem Demosthenes & Cicero summi Oratores, non nati qui-
dem, sed per improbum laborem facti; ille enim ad grande speculum gestus
componere solitus est, vocis v. vitium in angusto pulpito dictuero sibi, immi-
nenti hastā, cuius offensione commoneretur, emendare. Hic v. eti pri-
mitū omnia sine remissione & varietate, vi summa vocis & totius corporis
contentione dicebat, peragratiss tamen Græciā & portionibus Asia o. gene-
rum oratoribus auditis & ad hoc remedium adhibitis, tandem non modo
exercitacionis, sed propè mutatus redit. Præterea, hac Eloquētia non imbuti sed
instituti fuere: Enimvero Demosthenes Satyrum histrionem adhibuit sibi
huius artis magistrum: Cicero Roscio Comœdo & Elsopo Tragœdo infor-
matoribus usus est. Tandem Plato Chironomiam hanc à Quintiliano sic
dictam, tanti fecit, ut eam inter civiles recensere virtutes non erubuerit.
Huic deniq; sententia o. cordati Rethores adstipulantur. Talēz inter mul-
ta super hac re discussa lib. 2, Rh. ait: Sæpe infantes actionis dignitate Elo-
quentia fructum tulerunt; & diserti deformitate agendi, multi infantes puta-
ti sunt. Ecce in tanto ab omnibus Oratoribus pretio hoc strategema ora-
torium habitum est, idq; iure, cum reddat orationem ut ad Affectus movendos
validiorem (quemadmodum magis sensibus ducuntur homines quam argu-
mentis) ita nedium auditu suaviorem, verum etiam intellectu pleniorem.

III. LOGICUS.

Rationis eminentiam & privilegia præ reliquo-
rum animalium, imo præ coeteris etiam ipsius hominis
naturalibus donis, celebratissima, non est quod multis
commendem, vinoq; vendibili suspensionem hederæ
moliar, cum seipsam per sermonem (quibus velut duo-
bus sarculis totus ager Philosophicus excolitur) satis su-
perq; laudet. Quapropter Erasmus Rot. in milite suo
Christ. numen quoddam in corpore humano residere
exclamat. Verum enimvero, utut intellectus humanus
ingentes retineat nobilitatis immunitates, non est ta-
men omnibus numeris suis absolutus, quin potius, teste
Philosopho, ad veritatem cernendam instar oculi ve-
spertilionis ad lumen solis cœcutientis se habet; singu-
laris itaq; informatio, cuius beneficio ad primavam dis-
cur-

currendi promptitudinem aliquousq; elevatur, inventa est, *Logica* q; Ratiocinatrix dicta, quæ ex definiendi consuetudine Ram. Et Ars bene differendi; de more v. plerorumq; Perip. Est habitus intellectus organicus, mentis nostræ discursum informans, ut verum à falso accuratè discernere queamus. Priori def. favent Galenus, Philippus, Scheckius, Scaliger, Scheiblerus, &c. Huic, Jac. Mart. Scarfius &c. Objectum ejus internum seu cognitionis sunt Notiones secundæ logicæ; Externum v. seu operationis est omne Ens (alias res considerata) non scientificè sumptum; sic enim disciplinis theoreticis competit, sed notionaliter (alias modus considerandi) prout videlicet distinguitur. disponitur atq; digeritur per conceptus secundos. Ex quo formalis, identitatem & specificationem suam Logica adipiscitur. Mensurantur a. o. res istis notionibus secundis, ut ipsa veritas elicatur, quæ cum in profundum demersa sit puteum, validiori cochleâ nempè syllogismo extrahenda venit. Porrò cum multæ sint divisiones Log. tum duæ ha sunt famosissimæ; Pars *Inventionis* & *Judicij*; *Communis* & *Propria*. Illa respicit objectum, cum nullum existat ens quod Logicè consideratum non sit vel Inventionis vel Judicij; prior argumentatà artificialia quam inartificiale complectitur; posterior Axiomata & Dianoiæ. Hæc in naturâ syllogismi (quem Perip. finem internum faciunt) fundatur, qui duabus partibus essentialibus materia & formâ, ita diversis ut altera ad alterius essentiam nihil faciat, constat. Præterea etiam naturam instrumenti respicit, quod attenditur vel ratione causæ principalis eo utentis, qualis hic mens est, cuius triplex operatio est: simplicium apprehensio, compositio & divi-

fio, & Discursus; vel materia quæ eo tradatur. *Com-*
muniſ itaq; pars, in quā ſyllogiſmus ratione generaliſ
& à materiā abstracta formā conſideratur, juxta di-
ſionem organi Arist. complectitur 4. Libros, Categoriarum ſc. interpretationarum & 2. pr. analyt. Horum qua-
*dam primū mentis operationi respondent, ut *Predica-**
**menta*, ē quibus termini ſimplices teu materia prædica-*
tionum depromuntur, qui ut ad prædicandum habiles
evaderent modi aliquot prædicandi à Porphyrio additi
*funt, *Prædicabiliadicti*, ad duos generales *Synonymiūm*,*
*& *Paronymiūm*, *Antepredicamenta dictos relati*. Et pro-*
ut hīc ex identitate terminorū aptitudo affirmandi;
ita in postprædicamentis ex diversitate eorum, funda-
mentum negandi deſumitur. Secundū mentis opera-
*tioni *Liber Enunciationum* applicatur. Tertiæ v. *Syllo-**
**gismorum doctrina generalis*. In parte propriā universalis illa*
ſyllogiſmi forma certis limitibus ad certam materiam
reſtringitur, eamq; vel ſumimē necessariam, ratione cu-
*jus ſyllog. *Apodicticus*, de quo in post. analyt. vel medi-.*
*am, cuius intuitu *Dialecticus*, de quo in Topicis; vel*
*sumimē falſam, cuius reſpectu *Sophisticus* naſcitur, de quo*
in Elenchis.

VELITATIO. Definitiones allegatæ cum
grano ſalis assumptæ palato gratiores fiunt.
Ad huic rei declarationem notandum eſt vocem ARTIS ſumi inprimis pro eo,
quod complementum & perfectionem quandam ipſi naturæ ſuperaddit.
Scheib. l.i.m.c. i. Et ſic ars idem quod habitus eſt, & habitus omnes ſunt
artes, h.e. aliiquid ſublimiꝝ naturā. Deinde aliam significationem exprimit
definitio Arist. 6. Eth. Nic. c. 4. Ars eſt habitus cum recta ra-
tione effectivus. Quæ acceptio Scheiblerum & Burgersdicitum in
def. Log. licet non per omnia convenientes, ſui advocates habet. Quocir-
ca, ſi attendatur item adhuc ſub iudice eſſe, an citato libro c. 3. Soli habitus
principales; an ſimil etiam instruments ſunt enumerantur, cum ibi nullum di-
ſcriben contineatur, perinde fuerit ſive diſpescantur habitus intellect. in ſ.
prin-

principales & 3. Minus principales, Gram. Rhet. & Logicam, sive statuuntur 4.
Postiores esse mere principales, primum autem nempe artem, esse non solum
principalem, ut insigniores illiberalium (ad quam divisionem ipse etiam
Arist. lib. 1. Eth. c. 1 alludit) sed præterea etiam instrumentalem, vel per ex-
cellentiam ita dictam, ut liberales iatn definitæ, vel minus excellenter ut ma-
nuariae quadam ignobiliores. Atq; sic, sicut Logica dicitur facere syllo-
gismos, definitiones &c. Verbum illud facere iuxta prænominatorum auth.
opinionem, non semper significat eiusmodi actionem, qua ex palpabili materia
opus aliquod efficitur, quod etiam post actionem permanet, quemadmodum
Poëtica quoq; dicta est à faciendo, cum tñ. palpabilem materiam non tractet,
neq; opus faciat ipsa poëta fictione durabilitus, quippe supersunt poemata nō
ab ea actione qua efficiuntur, sed à scriptione. Aliás si de artibus magis
proprie ita dictis sermo sit, cui etiam sententiae plures favent, non dubium est
quin Logica sic non sit ars, sed arti similitima. Deniq; aliam acceptiōem
suppeditat definitio Luciani: **Ars est comprehensio præcepto-**
rūm exercitatione cognitorum, ad finem in vita uti-
lem; seu, systema præceptorum perpetuò verorum, ho-
mogeneorum, catholicorum methodiceq; à generalis-
fimo per subalterna ad specialissima usq; dispolitorum.
Slut. Disp. Log. 1, th. 26. Quæ eti non sit cum habitu prorsus idem, sunt tñ.
compatibilia, ut loquuntur, seu subordinata; Logica enim systematice consi-
derata pro ordinatione præceptorum in mente logici contentorum ad habi-
tualem tanquam finem proximum refertur; nam præceptis utimur ut cœbro
mediante exercitio adipiscamur habitum.

IV. METAPHYSICUS.

Intellecū sic benè præparato, ad realium nunc di-
sciplinarum considerationem accingor, ad scientiarum
apicem Philosophiam primam seu theoriam transcen-
dentalem priuam scandurus; quippe quæ de Ente gene-
ralissimo, à consortio materiæ tam quoad rem quam ra-
tionem exaltato realiter agit: Hoc est quod Arist. l. 4.
Met. c. 1. dicit, esse scientiam quandam, quæ cognoscit
Ens, qua ratione est ens, & ea quæ huic perse insunt. Ete-
nime o. disciplinæ reales præter hanc, agunt de ente in spē
cie, sicut unam entis particulam à tota sui univitatem
abscissam trahent. Sic Physicus de ente sed naturali,

e.g. de homine, animali & corpore agendo subsistit; quæ v. in continuâ profunditatis prædicamentalis serie sequuntur, ea neq; naturalis scientia, neq; ulla alia, suo jure attingit; sic medicus de ente, sed sanabili, Geometra de mensurabili &c. solliciti sunt. Cum igitur disciplinæ speciales suos limites & modum considerandi non debeat excedere, & dentur nihilominus aliæ notiones reales illis multò latiores & universaliores, necesse est ut illas huic disciplinæ invidere & æmulari meritò non queant, cum & insuper ipsis distribuendo objecta ultrò beneficiat. Dicitur a. ita communiter *Metaphysica* à sublimitate objecti sui; *Est q; sapientia, quæ contemplatur Ens, quatenus Ens est.* Finis, quemadmodum totius Phil. theor. est *Cognitio*; verum hic restringitur ad res universales & illimitatas, unde non exigua intellectus perfeccio, feliciorq; in o. profundioribus cum Theologicis, tum reliq; facultatum discursibus progressio resultat. Objectum Met. materiale est *Ens*, quod cum Logicè commune habet; verum ibi est sub Operationis, hic a. cognitionis, ibi prout potentiam obedientiam habet, hic prout naturalem, ibi notionaliter & accidentaliter, hic realiter & essentialiter attenditur. Proinde additur formale, *quatenus Ens, h. est, quat.* in hac latitudine consideratum varias distinctiones & attributa sive affectiones admittit, diciturq; subjectum primum primatu adæquationis, atq; sic modos includit & transcendentia; primatu perfectionis est *Deo* & intelligentiæ; primatu attributionis est substantia, de qua universales illæ affectiones primariò dicuntur. Hinc dico vocem *quatenus* in def. non accipi *specificativè*; quomodo non relinquunt terminum cui apponitur informali sua ratione absolutè sumptuosa, sed cum multis modis considerari possit, ad unum coartat.

Etat e.g. homo quat. sanabilis consideratur à medico?
Alias enim, tantum hic ageretur de transcendentibus
quæ in sensu coniuncto cum ente reciprocantur; sed Re-
uplicativè, quomodo formalis subjecti ratio reduplica-
tur. V.G. animal sentit, quat. animal. Proindeq; particula
Quatenus, non opponitur affectionibus & speciebus En-
tis, sed restrictioni in particularibus disciplinis*. Statu-
to sic *Subjecto*, non difficile erit divisionem, quæ ex natu-
ra objecti in scientijs potissimum desumi soleat, elicere;
cum itaq; Ens, vel *communitè*, per conceptum sui latissi-
mum & universalissimum intellectui nostro se insinuet;
vel *Specialiter*, prout per sua momenta subsistentiam &
inhærentiam coarctatur, iccirco recte in partem *Com-
munem* distribuitur, quæ agit de naturâ & affectionibus
Entis communib; vel unitis uno, vero, bono; vel dis-
junctis, quæ de ente p̄dicanter cumq; eo convertuntur
disjunctim, hisq; vel *Essentialibus*, quæ essentiali nexu
entitatem insequuntur; ijsq; vel immediatis quæ in ipso
ente inmediate fundantur, suntq; seqq; prout ordine à
Jac. M. & Scarfio tractantur: Actus & Potētia; principium
& principiatum; causa & causatum, Necessarium & con-
tingens, incorrupt. & corruptibile; Infinitum & finitum;
independens & dep. A se & ab alio esse; Increatum & crea-
tum; vel Mediatis, quæ vel respectu aliquo harum im-
mediatarum, de ente dicuntur, vel mediante alio attribu-
to unito ab ente fluunt, utpote propter unitatem de Eodē
& Diuiso, simplici & composito, totō & parte, univali &
singulari, comunicabili & incom. propter veritatē, de Na-
turali & Artificiali, Mensurâ & Mensurato, propter Boni-
tatem, de pfecto & imperf. completo & incompleto, Ab-
soluto & respectivo, permanente & successivo. Vel deniq;
accidetalib; videl. Subjecto & Adjuncto, signo & signa-

to. Et Propriam, quæ entis species analogas, substantiam
& Accidens, reliquaq; summa rerum genera ijsq; subje-
ctas species, quatenus hujus discip. abstractio patitur,
considerat: si ultra, luxuria.

VELITATIO. Dogma de entis analogia cedro dignum est.

In genere tenendum est, aliam esse Analogiam
Proportionis, quæ sumitur ex proportione plurium rerum in ordine ad ali-
quos terminos, & consistit in hoc, quod principale analogatum denominetur
tale à suā formā absolute consideratā; aliud v. similiter denominatur à suā
formā non absolute sumptā, sed quā servat quandam proportionem in ordi-
ne ad illam, cum habitudine primi analogati ad suā formā; ut pratum
dicitur ridere à viriditate sua non absolute, sed prout servat quandam propor-
tionem pratum viride ad hominem ridentem. Aliam *Attributionis*
& quidem 1. quando forma denominans in uno tantum extremo est; in aliis v. duntaxat intrinseca habitudo ad illud; vel quando forma denominans
uni analogatorum tribuitur per intrinsecam inhārentiam, alteri per ext. attri-
butionem; sic animal dicitur sanum per inhārentem sanitatem, quia illi for-
maliter inest; Medicina v. & urina per attributionem ad animal, illa efficiendo
hæc signif. 2. Quando forma denominans est in utroq; analogato, quamvis in
uno absolute, in altero v. per habitudinem ad aliud. Atq; hoc tantum posteriori
modo analogicē Ens de Substantia & Accidente, item Deo & creaturis dici-
tur. Huc spectat Analogia Eminentia & Perfectionis, quæ sit per remotio-
nem o. imperfectionis & attributionem o. perfectionis, qualis est eorum
quorum unum de conceptu aliquo participat Prædicamentaliter, alterum emi-
nenter, & fundatur in distantia rerum in infinitum, ex sola infinite alterius
extremi, quemadmodum Deus & creaturæ distante. Usus huius analogie
præter alios, cernitur in congressu cum hæreticis, E.G. 1. Cum Photi-
onianis, qui generationem filij Dei negant ex conditio-
nibus generationis Physicæ, quod hæc diversas introdu-
cat essentias sitq; mutatio à non esse ad esse, &c. Verū si
attenderent aure & huic doctrine de anal. Eminentia fundata in
infinity illâ distantia inter Deum & creaturas, & secundum hanc
mysticam illam & eternam filij Dei generationem explicarent,
removendo sc. ab ea imperfectiones illas, quæ ex conditione crea-
turarum, naturalibus generationibus adhærescunt, perpende-
rentq; generationem in formalis suā ratione importare saltem com-

municationem ejusdem essentiae, quam generans habet, forte aliud dicent. 2. Cum Calvinianis; clamant enim hi aduersus nos, qui credimus & contemnemus nos revera ore manducare corpus D.N. I. C. in & sub pane Eucharistico, id non posse fieri, nisi Physica manducatio inferatur. Verumq[ue] animadverterent, prout D. Iac. Mart. hoc de latrat Exc. 4.l.2. M. th. 7. Mandu...tionem analogicē, non v. univocē tribui corpori dominico & pani Eucharistico, reverentius sentient: Etenim manducatio oralis panis, primariō manducatio est; est enim Physica; manducatio corporis Christi, secundariō & propter illam Physicam, quia illud sacramentaliter cum pane unitum est; Atq[ue] sic non negatur, sed assertur in S. Synaxi fieri manducationem oralem corporis Christi, cum hac tamen limitatio...ne & distinet: alium esse modum manducationis panis, & iterum alium corporis Ch. ille enim est Physicus & naturalis: hic vero mysticus & sacramentalis, illaq[ue] manducatio est primò talis, hæc v. mediante sacramentali unione propter illum.

V. P H Y S I C U S.

Atq[ue] hæc fuere de disciplinis generalibus, cum instrumentalibus tum reali, speciales sunt quæ certam aliquam speciem à tota entis communitate præcisam sibi tractandam proponunt, & occupantur vel circa Verum, non quidem in Essendo, alias transcendentale, sed in cognoscendo, quod conformitas est intellectus cum re intellecta; illi opponitur figmentum seu pura ignorantia, quæ non ens est; huic vero ignorantia secundum q.d; vel circa Bonum. Priori modo, versantur vel in substantijs cum accidentibus, vel in accidentibus solum. In illis Physica, abstrahendo à materiâ signatâ, reperitur laboriosa, quæ est Scientia corporis naturalis, qual enus naturale. His citiam inexhausta sciendarum rerū abyss⁹; imo.

imēd si philosophus nullibi præterquam in naturæ viridario, a crepundijs usq; venaretur, numerosā adhuc in ipsa tenetā leporum grec, cuius ne momentanci quidem conspectus copia fuit, relinqueretur. Est nihilominus hæc disciplina verè scientia, prout ab Arist. 6. Eth. definitur: Etenim, hic affectiones, ut quantitas, qualitas, &c de subjecto, hoc est corpore naturali, per proximam causam, nempe materiam & formam demonstrantur. Porro, cum Scientiæ sint vera suorum, subjectorum in intellectu repræsentatio, sequitur, cognito hoc, divisionem scientiæ se ultrò offerre. Cum igitur corpus naturale (objectum) duplice ratione primariā menti nostræ se sistat, vel prout causas & affectiones quasdam o. corporibus communes involvit, vel prout ad certam determinatur speciem; hinc physicæ pars una est *Generalis*, quæ corpus naturale in genere considerat, ejusq; causas & affectiones exhibit, cum unitatum disiunctas, diciturq; *Somatologia generalis*; Altera est *Propria seu Somatologia specialis*, quæ corporis naturalis species perpendit earumq; causas & affectiones repræsentat, comprehenditq; 1. *Uranologiam*, quæ de speciebus ingeneri, ex professo v. de corporibus cœlestibus, utpote aquis supra cœlestibus, cœlo & stellis agit. 2. *Stichiologiam* quæ Elementorum ignis, aëris, aquæ & terræ naturam declarat. 3. *Meteorologiam*, quæ de Effluvijs & Meteoris, cum hypostaticis, jisq; ignitis, aqueis & spirituosis, tum Emphaticis tractat, &c. 4. *Metallographiam*, q; ippe Mineralia in genere, nec non lapides, gemmas & Metalla in specie exhibentem. 5. *Zoologiam*, quæ corpus animatum ejusq; partes animam & corpus organicum, ac species plantam & animal, specierumq; species & partes intellectui nostro cognoscenda propinat.

VELITATIO. Norma controversiarum
Physicarum non est authoritas Philosophi; nec
ratio humana; Sed ipsa veneranda Natura.

Patet illud, quod alias magis in textibus Aristotelis & aliorum expōnendis,
quam arcāis naturae inquirendis occupari necessum fore, quod inceptum.
Libi tantum abest ut S. Scripturæ dicam aliquam scribam, ut prius testimoniū
humani prōbabilitatem quidem, sed divini testimoniū firmius quam o. scientia-
rum demonstrationes probant necessitatem religiose agnoscam. Quis n.
creatori Sp. Sancto, de propriis creaturis testimonium peribenti non adspic-
laretur, inq; verba Magistri, qui ipsa veritas est non iraret? Verum cum
S. oraculorum aliis scopus & intentio sit, sequitur à silentio illorum de
rebus naturalibus, ad præcipiendum de iis silentium in Physica, non valere con-
sequentiam (aliás etiam affirmatiue saltem à testimoniō argūmentam)
deoq; aliam normam, non infallibilem modū, sed homogeneam etiam esse
quærēndam. Patet & istud, nimis sane angustum fore, & non absq; manifesta
Philosophia inūriā heret, si ē cerebello humano, quod & fallere & falli potest,
eam mensurare conaremur. Patet demum & hoc, ipsiusq; problematis illu-
stratio ē meditullo ipsius naturæ, nempe doctrina Metallorum, quippe arcā
metarorū, ubi tot litigia extant de lapide Philosophico, de semine metallo-
rum, de auro potabili, &c. depromi potest. Intueamur Chrysopœiam h. e.
artificiosam confectionem auri (cuius etiamsi copiam studiorū lit. uon sentiat
loculus, uaturam tñ. ignorare non debet intellectus) etenim Alchymista &
coctores metalliti, veram auri productionem ad oculum demonstrant; ubi re-
clamare experientiæ & imperitorum confidere ratiunculis nefas esset.
Experientia hujus rei suspecta esse non poterit: expe-
rientissimus enim Sennertus nō solum antiquiorum,,
Arnoldi, Lullij & aliorum; verū etiam recentiorum,
ut pote Tarvisini coram senatu veneto, Paracelsi, Sido-
nij Scoti, Edoardi Angli, aliorumq; fide dignorum spe-
cimina hujus rei edita esse, tanta vehementiā testatur
Conf. & diss. c. 2. p. m. ii. ut dicat pertinacis esse, expe-
rientiæ tam certæ refragari, amandetq; dubitatorem ad
historias transmutationis metallicæ ab Ewaldō de Hos-
gelande descriptas & alijs. Oculatus quoq; testis est Bar-
tholinus scribens se Phys. sp. p. 4, c. 2. Florentiæ vidisse,
inter res pretiosas ducis, clavi continui mediani partem
ferream suissè, mediani v. tinturæ immersam, auream

faſam; Baſileæ v. apud Zvingerum conſpexiſſe fruſtum plumbi in aurum verū. Præterea, Cornelius Mart. in ſignis ille Philos. & Prof. Iul. in quodam themate Anal. Loz. p. 2. c. 8. ubi diſcutit principia, ex quibus Doctor quidam Med. (nomen non apponit) probare voluit non tantum nullam de induſtriā humana fieri metallorum transmutationem poſſe, ve-rū etiam eorundem generationem naturalem eſſe impoſſibilem, dicit: Ego de artis veritate aut falsitate nihil apud vos commentabor, nec tñ. tot tamq; præſtantium virorum, inter quos ſunt doctiſſimi Philosophi, Icti, Medici, etiam Theologi, nec non viri principes, qui libris editis sancte affirmant ſe oculis ſuis vidifle & manibus non tantum palpatre, ſed & conſeciſſe transmutationem unius metalli in aliud, ego fidem derogare debo; mihi enim hoc impudentis eſſe videtur, non Philosophiæ Studioli. Rationes autem contrarium ſuidentes utpote, 1. Metallum non generantur E. neq; transmutantur. 2. Si transmutarentur, divina creatio imperfectionis argueretur, arti enim major tribueretur perfectio quam Dei ſapietiae & omnipotentiae, &c. tanti momenti non ſunt, ut valeant ſenſibus & experientia, immo ipſi natura præjudicium facere: Nam, quod pri⁹ argumēntū attinet, fundatur Major ejus infalsa hypothēſi, q: generatio eſſet de eſſentiā omnis transmutationis: Minor eſt apertè falsa, & riſum quem Philosophiſ debet, metallicis foforibus per ſolvit, qui generari metalla & quidem in iſdem fodinis ex quibus ante a exciſa & funditus eruta fuerant, ipſo ſenſu deprehendunt; Quod etiam Joh. Matheſius, vir doctus & pius, Ecclesiastes in valle Joachimica, qui hujus rei ipſe fuit inſpector, in concione ſexta, quam de argento habuit, Deo gratias agendo, quod verbum illud: Crescite & multiplicamini, ne hodiè qđem vel in iſpis terra viſceribus & cavernis, vim ſuam amiferit; ſed porrò pergaſt omnipotens generare, ſicuti noya animalia, plan-

plantas, &c. ita quoq; Metalla per formam mineralēm
lui multiplicativā generata, adeoq; summam creatoris
sapientiam, potentiam & providentiam deprædicantia,
in penetralibus terræ sufficere & reficere, affatim con-
firmat. Quo nomine etiam nos incolis nostris Succanis de pa-
tria fecunditate gratulemur, laudumq; Dei sapientissimi, quas
tacitè metallū enarrant, simus buccinatores! Posterius argu-
mentum quoq; ex lubricā suppositione procedit, q: respectivē im-
perfectionib; metallū sua denegaretur absoluta perfectio: Ete-
nīm cuprum non eget perfectione auri, nec ferrum cupri; alias
enīm idem essent; vel q: artifex esset Deo contrarius adeoq;
cooperationem divinam excluderet. Anne igitur cādem con-
seq. mulier è lacte butyrum conficiens, sit saga & venefica di-
cenda, vel divinam creationem imperfectionis arguat, quod
illud è commissione cum caseo & sero eliciat adeoq; perficiat? Non
crederim;. Anne etiam praeceptor discipulum suā arte per-
ficiens, in omnipotentiam & sap. Dei blasphemus sit? Absit.
Hoc modo enim o. artes, quod res creatas compleant, in Deum
blasphemē essent, qua sententia ultra Garamantas releganda est.
Apparet E. nullam esse conseq. in majore p. argumenti; quod
qui Deum, naturam & artem junctim, ab ysdem seorsim sumptu
distingvere novit, fa. ilē deprehenderit. Pluraqua in contrarium
affiri possunt, in ipso discutientur, bono cum Deo, disp. actu. Verū
enīvero, rationes querere & sensibus fidem derogare, infirmitas
intellectus est, & qui hoc facit, dicit Sennertus, ideinfacit ac
q; p̄scatori q; lucium se cepisse dicit, carpionem cepisse
syllōgiſmo p̄ studere conetur; & paulò ante inquit: nulla
hic demonstratione op̄ est, sed sensu potius; & si Chymic-
us dixerit illud quod funii specie elevatur, esse sulphur,
Mercurium, Arſenicum, Cadmiam, istud sal aliquod vo-
latile non aliquod meteorum, eur sensibus fidem detra-
ham, & Chymicis ac Metallorum coetoribus, quib. talia

usitatissima sunt, non credam? immo credunt o. Medici,
qui ea pro ijsdem pro quibus a Metallurgis venduntur,
usurpan^t. Hinc nullam authoritatem esse aduersus ex-
perimenta scribentib^o affirmat Cl. Sperlingius l.6. Phys.
c.7. Hic tn. ratiocinandi libertatem Physico denegandam esse non
dic^o, sed ad normam h. e. ipsam naturam, non v. reciprocē, accom-
modandam & examinandam. E.G. Non licet venari rationes
pro Chrysopoeia hujus impossibilitate, ut ita dicam; quia sic contra
principia disputaretur, optimo tn. jure licet causam & modum
hujus artis, rationis scrutinio indagare. Proinde se rationes a me
postularentur, dicerem, 1. Quod seminale principium auri
(Gothicē Malm) in reliquis metallis detur, & rationem forma
subordinata induat, donec maturū, vel beneficio polydādale artis
Chymicae, excusso jugo forma prae dominantis, propriam speciem
auri constituere incipiat. Atq; sic non tam transmutatur me-
tallum, quam manifestatur: Refert enim Cornelius M.
simile quid de argento, quod in Brunsvicensibus fo-
dinis plerisq; , matricem suam & locum generationis
habeat in plumbo, & præterea, quod in cavernis metal-
licis Goslariae & Cellerfeldiae, plumbi nobilissima por-
tio sit argentum purum, a quo id separatur, ac in ipso ar-
gento, ab ijs qui artem callent, deprehendatur aurum.
Qui v. de huj^o rationis in naturā fundamento dubitat, perpendat
qui fiat, quod triticum in lolium, rapum in raphanum, zea in tri-
ticum, eruca in Chrysalidem &c. naturaliter degenerent. 2.
Quod etiam in tinturis, seminij aurei spiritus architectonicus
in massam cupri vel ferri citissimè ac vehementissimè se se in-
surnare queat; cuiusmodi metamorphosios, natura rursus exem-
plum in petrificationibus ostendit: spiritus enim lapidificus ar-
borum, brutorū & hominum interdum, testatrixe historiā, corpora
rapidissimè penetrando, in lapides converit. Atq; ita tandem ad i-
psam Naturam, seu normam & mensuram disceptationis natura-
lium

nam, rationes sunt expendenda; non autem his illa obscuranda &
res ignoranda.

VI. ARITHMETICUS.

Circa Verum; & quidem in accidentibus tantum
occupata est Mathesis, à materiâ sensibili solâ ratione ab-
strahendo, disciplina ut jucundissima, ita amplissima. Ra-
tione objecti, solet dividî in *subalternatam* seu puram, quæ
quantitatem à materiâ abstractam seu intelligibilem; &
subalternatam seu mixtam, quæ sensibilem tractat. Seve-
rinus Disp. Dial. 1. p. 50. Prior illa, quæ alias *Generalis* a no-
stro Acad. Mathematico, compendiosius dicitur, com-
plectitur *Arithmetican sc. Theor. & Geometriam*. Est igitur
Arithmetica, Scientia benè numerandi. Ex objecti,
numeri, naturâ, dividitur in *Simplicem*; quæ simplicem
numeri conditionem considerat. In hâc enim parte,
numerationis species, nec non fractiones è divisione, &
quidem ex unitate divisâ emergentes expenduntur. Et
Comparativam, quæ numerorum naturam in differentijs
& rationibus docet. Comparatio hæc, proportio ap-
pellari solet, quæ vel est arithmeticâ, ubi æqualitas diffe-
rentiarum spectatur, ut inter 2, 4, 6, 8. differentia est 2.
Vel geometricâ, ubi est æqualitas rationum, ut quæ est
ratio 3. ad 8. ea est ratio 6. ad 16. Inveniuntur autem tales
proportionales numeri *Regulâ aureâ*, sic dictâ ab usu; a-
liâs *Proportionum* ab effecto, & de *TRI* à subjecto, quæ è
tribus proportionalibus numeris datis invenit quartum
proportionalem, ut palus humi defixus, proiecitur umbr-
am 10. pedum; pedibus 6. eminens, ergò altitudo tur-
ris umbram 125. ped. diffudentis, erit 75 ped. For-
ma operationis consistit in multiplicatione unius per al-
terum

terum e. g. secundi per tertium, & facti divisione per pri-
mum, in proportione directa, in reciprocâ reciprocâ. Et
ut in his proportio simplex; ita multiplex cernitur, vel
in Regulâ Societatis, quæ adhibetur quando duo pluresve
consortium incurrunt, ita ut singuli summam quandam
pecuniæ conferant, & de lucro vel damno quæstio oc-
currit; vel Regula dupli, quæ pro binis simplicibus, assu-
mit duos ab illis factos. Huc spectat etiam Regula falsi,
non quod falsum proponat aut inducat, sed quod ex
duobus numeris falsis, hoc est, ad placitum sumptis, ter-
tium verum & quæsitum colligat. Tantum de Arith.
theoret. Ad Specialem Mathesin, quæ circa quantitatem re-
strictam ad certum aliquod subjectum versatur, quam-
vis Arith. practica pertineat, nihilominus tamen, si eam
ob arcuissimam cognitionem huc applicem, sacrilegi-
um me commisisse non putaverim.

Practica ergo Arithmetica est vel *Vulgaris*; cuius
potior species est *Apologistica*, (sueticè *Bookhallerij*) quæ
rationem accepti, (*DEBET*) & expensi (*CREDIT*) fa-
ciliam tradit. Vel *Subtilis*; eaq; vel *Geometrica*, quæ
explicat affectiones numerorum figurarum geometricarum
repräsentantium; cuius q: fastigium est *Algebra*, num-
erorum multiplicatione fractorum Arithmetica, alias
Cosa, quæ è numeris figuratos valores numerantibus,
numerationem propriam instituit. Vel *Geodatica*, alias à
suâ progressionē decuplâ *Denaria* dicta, quæ docet rati-
onem computandi mensuras geodaticas. Vel *Astro-
nomica* à præcipuo suo usu, item *Logistica sexagenaria*, à
sex agecuplâ progressionē vocata, quæ facilem modum
calculi astronomici tradit, versatur enim in computan-
dis motibus cœlestibus, colligendo 60. unitates in u-
nam sexagenam; vel unitatem in 60. scrupula dividen-
do,

do, quousq; necessitas postulaverit. Huic porro discip.
 subordinatur *Musica*, rectè & suaviter canendi
Scientia. Deuc. in Syn. Ph. p. 211. Cui quidem abso-
 lutam considerationem non negaverim; verum ob am-
 plitudinem discip. mathematicarum varias combinare,
 & affinitatem jure cognitionis donare cogor: affinitas
 a. hic in eo consistit, quod utriq; scientiæ circa quanti-
 tatem discretam occupentur, *Musica* quippè, longitu-
 dines & altitudines vocis numeret & metiatur. Respe-
 cti obiecti, soni, despescitur in contemplativam, quæ di-
 versorum sonorum proportionem ingenio & ratione
 considerat, reiq; tantum cognitione contenta est. Et
Activam, quæ circa sonorum ac consonantiarum praxin
 seu usum consistit. Estq; vel *Choralis*, quæ eandem clav-
 ium & tonorum rationem observat, ut sit in choro. Vel
Figuralis, quæ clavium & tonorum tenorem eundem nō
 moratur, sed dulcisonam illam harmoniam è tonorum
 harmonicā differentiā resultantem venatur. Interval-
 la v. tonorum sunt: Tonus, Ditonus, Diatesaron, Dia-
 pente, Tonus cum diapente, Ditonus cum diapente, Dia-
 pasón, Ditonus cum diapasón, Disdiapasón. Fiuntq;
 vel ore, vel instrumentis musicis.

VELITATIO. Extracturus Radices, pri-
 mū sciet novem simplices, earumq; quadrata &
 cubos; quorum cognitio dari debet ac poni, non
 adeò inquiri.

Latus.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Quadratum.	1.	4.	9.	16.	25.	36.	49.	64.	81.
Cubus.	1.	8.	27.	64.	125.	216.	343.	512.	729.

Usus extractionis Radicum quadratarum conspicuus est in Geometriâ; ut, si
 dentur duo latera includentia rectum, iunctis eorum quadratis in unam sum-
 mam

mam, & radice inde extractâ, reperiatur hypothenusâ. Contra; si detur hy-
pothenusa & alterum includentium rectum, subtracto quadrato lateris dati, de
quadrato hypothenusæ, & ex residuo extractâ radice quadratâ, repe-
rietur reliquum includentium rectum. Praxis extractionis radicum cu-
bicarum, in Geodæsis lib. de Stereometriâ cernitur. It, si in parallelepipedum
oblongum, vasis genus, infundantur aliquot Cantharorum v.g. 64. mensuræ,
& quantitas aquæ infusa, mensurâ pedali capiatur, h.eft; inquiratur area ba-
sis, & ducatur in altitudinem, ut proveniat totius aquæ infusa quantitas in
mensurâ istâ pedali, tum si ex hoc producto extrahatur radix cubica, huic
pars quarta erit mensura unius canthari desiderata. Horum utrumq; in
Schematibus demonstrari potest.

VII. GEOMETRICUS.

Alteram Matheſios generalis partem dixi Geometriam
esse, quæ est Scientia benè metiendi. Pro variâ objecti
(quantitatis continuæ seu magnitudinis) consideratio-
ne, trifariam dispescitur. In primâ parte ipsa princi-
pia tractantur: Etenim, I. Definitiones per præviæ
divisiones continuatæ proponuntur. E. G. Definitur
Magnitudo, cui statim subjungitur divisio in lineam &
lineatum, definitur linea, mox dividitur in rectam &
obliquam, qualis est cittois, conchois, helix. &c. Linea-
tum deinde est angulus aut figura; Superficies aut cor-
pus, superficies rursus vel est plana, eaq; vel rectilinea,
ut triangulum & triangulatum; hoc vicissim partim
quadrangulum, ut parallelogrammum (Rhombus vel
Rhomboides) Trapezium & Trapezoides; partim mult-
angulum: Vel curvilinea, quæ iterum est vel circulus vel
figura ovalis, quibus sua sunt segmenta, sectores & se-
ctiones. Superficies gibba tandem, est vel sphærica vel
varia, hæcq; conica vel cylindracea. Corporis deinde
species definiuntur & dividuntur, ut pyramis & pyrami-
datum, hujusq; prisma & polyhedrum, &c. II. Postula-
ta quædam adhibentur, per se clara quidem, sed assen-
sum duntaxat auditoris exigentia, ne mora demonstra-
tioni

tioni contingat. Ut, 1. A quovis puncto in quodvis,
rectam lineam ducere. 2. Rectam, quoad opus fuerit,
rectam producere. 3. A quovis centro & intervallo cir-
culum describere. 4. Rectam ponere datae a qualē,
& a majore secare a qualē minori III. Axiomata,
omnibus sanis natura cognita, proindeq; inductionis
saltē demonstratione contenta, traduntur; qualia
sunt: Si aequalia aequalibus addantur tota sunt aequa-
lia, &c. Hæc, & superiora principia, dicuntur dignita-
tes, & primæ veritates. IV. Propositiones variæ, que ve-
ritatis si dem vel ex ipsis principijs, vel propositionibus
priorib; obtinent, inculcantur, ut; Si duæ peripherias a-
quales, a terminis datae rectæ utrinq; concurrant, recta
per cōcursus bisecabit datam 10.p.1.Eucl.7.e.5.Ram. &c.
Hæc omnia in schematis demonstrātur. In altera parte
docetur, quomodo ē peripherijs adscriptas, & contra;
per numeros investigabimus; alias Trigonometria dici-
tur, quod sit doctrina de dimensionibus & solutionibus
triangulorum; quodq; canon Sinuum, Tangentium &
Secantiū, ad radium nunc 100000, nunc 10000000, &c.
dispositus, qui continet definitionem quantitatis quam
rectæ ad circulum applicatæ habent, præstantissimum sit
triangula solvendi medium. In tertia parte docetur,
quomodo mensuratio vel p contactum, vel ingeniosam
ratiocinationem perficietur, aliàs Geodesia dicitur, quæ
est Scientia dimetiendi non solum terram, sed o. generis magni-
tudines finitas, idq; magnitudine homogeneâ. Partes itidem
hujus, pro triplici continuæ magnitudinis genere sunt.
1. Euthymetria, quæ linearum rectarum dimensio est,
puta, distantia duorum locorum in planicie, altitudine
& profunditate. 2. Planimetria, quæ figurarum areas
seu superficies metitur & investigat. 3. Stereometria,
quæ

quæ corporum solidorum molem ac gravitatem, vasorumq; capacitatem inq; rit atq; mensurat. Mensuræ quoq; pro triplici dimensionum specie, aliæ sunt lineales, quæ longitudinem solùm; aliæ superficiales, quæ longitudinem cum latit. aliæ corporales, quæ corporum totam capacitatem concernunt. Suntq; famosi. fiores 1. Decempeda seu pertica, quæ prout primæ parti accommodatur, dicitur porrecta, & continet 10. pedes lineales; alteri parti applicata dicitur quadrata, includitq; 100. pedes quadratos; tertia v. adhibita, dicitur cubica, estq; corpus longum, latum & crassum 1000. pedum cubicorum. 2. Pes porrectus est 10; quadratus 100; cubicus 1000. digitorum. 3. Digitus porrectus 10; quadratus 100; cubicus 1000 granorum 4. Granum porrectum 10, quadrat, 100 ; cubic. 1000. scrupulorum.

VELITATIO. Ab amplitudine perimetri, ad amplitudinem areæ dijudicandam, non valet consequentia.

Etenim ex isoperimetricis homogeneis, ordinatus est maius minus ordinato; ex heterogeneis v. ordinatis terminatus. II. e. 4. Ram. Quia v. circulus deprehendatur o. figurarum ordinatissimus & terminatissimus adeoq; capacissimus, hinc reliqua figuræ quod magis ad circumulum accesserint, & terminatores seu magis ordinatae fuerint, eò sunt maiores, & contra. Unde agrorum mensores, Geographi & Historici falluntur, qui magnitudines agrorum, regionum aut insularum, tot vel tot dierum, horarumve cœlumitione, aut circumnavigatione, satis significari credunt: fieri namq; potest, ut maiore circuitu, minor loci amplitudo claudatur; ut ex schematis demonstrari potest.

VIII. O P T I C U S.

In superioribus dictum est *Mathesin Generalem* & puram occupari circa quantitatem, absolute eam considerando; *Specialem* v. circa sensibilem & restrictam ad certum subjectum. Hæc autem cum sit vel *Simplex*, quæ alte-

alterutram tantum quantitatem, partim discretam, ut *Aritb. Practica*, de qua iupia; partim continuam, ut *Optica*, vel mixta: sequitur ordini non præjudicari. *Est* igitur *Optica, Scientia bene videndi.* Etenim radiaturæ viuæ, i. e. ejus quam oculis percipimus apparen-
tia rerum omnium, exactam cognitionem; & de visi-
bilium veritate & fallaciâ rectum judicium exhibit. Ex
conditione *Objeti, Radiaturæ, vel visibilis radiantis*, est vel
Generalis, quæ de radiaturâ & visibili in genere agit, utpo-
te, Radijs ceu radiaturam constituentibus, ijsq; sive per-
pendicularibus, sive obliquis, horumq; Pyramide (per
quam videtur quicquid videtur) cum irradiationis, tum
illuminationis; de medio pellucido; de visibili, quod
per diaphanum indesinenter & velocissime, è quolibet
sui puncto, in quodlibet oppositum, sive etiam oculum
radiat, suntq; duo primaria, *Lux & Color*; de opaco ejusq;
umbrâ, &c. Vel *Specialis*, quæ agit de radiaturâ in specie
& visionis speciebus, utpote. 1. *De visione rectâ & simplici*,
quæ est, cum oculus, lux & color, ponuntur in medio ho-
mogeneo, ideoq; certissima est. 2. *De visione geminata seu*
indirectâ, eaq; dupli, vel *Reflexâ*, quæ fit per radium re-
flexum, aliás secundum principalem denominationem,
dicitur *Catoptrica* q: specularis, quod evidentissima *Ana-*
clasis à speculo fiat; vel *Refractâ*, quæ fit, quando radij
in diversa media incidentes, ita incurvantur, & veluti
franguntur, ut ex uno plures fiant; ut, quando numerus
p aquam, vel literæ per conspicillum videntur &c. Dici-
tur aliás *Mesoptica*, quod *Diaclasis* illa contingat ob di-
versa media. Et cum hujus usus in *Astronomia*, nec nō
Meteorologia eximius sit, solent Mathematici, defini-
tiones linearum incidentiarum, Refractionis, perpendiculari-
ris &c. Nec nō superficierum, immo Angulorum inciden-
tiæ,

ti, refracti & refractionis; ut & Theorematum quædam, sibi reddere familiariora.

VELITATIO. Res per radios refractos conspecta nunquam apparet in justo loco, situ aut distantia.

Etenim, imago in medio densiore, propinquior & maior; in rariore v. remotior & minor apparet: Nam quæ sub maiora angulo videntur, maiora & propinquiora; quæ v. sub minore spectantur angulo, minora & remotiora apparent. At imago in medio densiore existens, apparet sub angulo maiori, in rariore sub minori. Ergo ibi maior & propinquior; hic minor & remotior apparet. Ultraq; propositio in figuris ad oculum demonstrari potest. Unde rei, per duo notabiliter discrepantia media visa quantitas certa vix comprehenditur: veritas enim geminatae visionis est exigua; hallucinatio a, frequens & varia.

IX. ASTRONOMICUS.

Mixta Mathesis est, quæ non solū plenioris cognitionis ergo, naturam materiæ, cui applicatur, quodammodo considerat, verum etiam utramq; quant. magnitudinem, sc. expendit, & multitudinem, ut *Cosmographia* & *Architectonica*; illa est *Scientia de dimensione sphera mundi*, quæ ex natura divisionis Machinæ mundanæ, est vel *Uranographia* vel *Stichiographia*; illa utpote scientia, cœlestium corporum mensuram atq; effectus scrutas, est vel *Astronomia* vel *Astrologia*; illa ceu prima uranog. pars, est scientia, corporum cœlestium quantitatem, motum & situm certa ratione expendens. Estq; vel *Absoluta*, quæ mensuram motus syderum absq; temporis respectu tractat. Partes hujus ob duplitem stellarum (*objecti*) motum duæ sunt. Prior agit de primo motu seu universalí, quo cuncta sydera, quolibet die civili, h. est, 24. horis, ab ortu in occasum circa polos mundi circumrotantur. Posterior agit de motu secundo, periodico, particulari & proprio, quo sphæræ inferiores obliquè contrario motu, ab occasu in ortum, dixis, certis,

tis tamen & præfinitis temporum spatijs moventur. Illa dicitur Doctrina sphaerica, seu Primum mobile, ubi ex Arithmetica & Geometria, quæ huic scientiæ egregiam serviunt servitutem, illa calculando, hæc demonstrando; & ex phænomenis eorumq; observationibus per instrumenta, certæ exstruuntur Hypotheses, quibus motuum varietas, quâdam circulorum coagmentatione representatur... Præterea, Asterismi varij, utpote Eridanus, corona Ariadnes, Pegasus &c. (de quibus Poëta fabulantur) item circuli, Horizon, Meridianus, Äquinoctialis, Zodiacus cum signis, Coluri, Tropici, &c. Nec non poli elevatio; stellarum ascensiones & descensiones, ortus & occasus cosmici, chronici & heliaci, Horoscopus, Mediatio coeli &c. In Astrolabio coram declarantur.

Hæc dicitur Theoria planetarum, seu Secunda Materia: ubi agitur de universali orbiū dispositione, particulari circulorum ratione, terminis in motuū planetariorum demonstratione & calculo usitatis, de præcessione æqnoctiorū; præcipue v. de motu planetarū medio investigando, idq; vel ex Canonib^o resolutis, vel Tabula sexag. vel reductione temporis in numerū Logisticum, qb^o ritè observatis, facile a qualis seu medius motus inquiritur, cui quantum addendum vel subtrahendum, ut verus motus constet, singulæ deinceps planetarum Theoriæ monstrant. Vel est comparata, quæ motum syderum, ad certam distinctionem temporis relatum explicat, & dicitur alias Computus, qui artificiose temporis & partium ejus distinctionem, descriptionem & numerationem, ex motibus stellarum, in primis Solis ac Luna, deductam exhibet, ut historia cum Ecclesiastica, tum seculares annotari, & ad posteritatem propagari possint, & in societate humana, certus ordo & concinnitas actionum & negotiorum vigeat. Hinc patet hujus cognitio-

nem sine Astronomiâ propriâ dictâ exiguum esse. Dum enim hic agatur de temporum periodis. 1. Annis, quorum alij politici, alij Astronomici; horum alij Lunares; alij solares; horum rursus alij naturales & tropici, hiq; ob motum solis, respectu nostri geminum, vel medij, vel veri; alij Syderei, hiq; vel fixi, vel mobiles. Lunares vicissim, vel communes sunt, qui 12. Lunationes synodicas: vel embolismales, qui 13. Lunationes complectuntur, utriq; itidem vel veri vel medij. 2. De mensibus, quorum pariter, alij Astronomici, qui vel solares, spatia sc; quibus sol quodlibet signum zodiaci percurrit, quod sit quâlibet 12. parte anni; hiq; vel medij, vel veri: vel Lunares, qui vel periodici, quando Luna totâ ecclipticâ peragratâ, ad idem punctum revertitur; vel Synodici, inter conjunctiones luminarium, vel illuminationis, à primo die illucescentis post conjunctionem, ad ultimum diem evanescientis Lunæ, &c. Hæc & alia de Characteribus anni, cyclo solis & Lunæ seu numero aureo (Svetice Gyllendetaq; sic dicto ab aureo usu in designatione Paschatos, & festorum mob) de incensionibus Lunæ & æstatibus &c. non intelligi, nisi principia Astronomiæ absolutæ teneantur, à quoquam possunt; Quare etiam hæc doctrina magis est de essentiâ Astron. quam Arithm. Porro, pro varia consideratione temporis, variis quoq; hæc doctrina sortitur modificaciones: quando n: attenditur tempus absolute; idq; vel simpliciter, secundum naturam & periodos corporum coelestium, dicitur Computus Astronomicus; vel secundum qd, juxta institutionem hominum, quam quæq; natio, velut sibi proficiam accommodat, appellatur Computus Politicus seu Civilis. Quando v. Relate consideratur tempus, & alterum cum altero confertur, dicitur partim Chronolo-

gia Aetiologicalis, quæ causas & principia Chron. historicæ proponit; partim Kalendarium, quod menses & dies Astronomicos vel Politicos artificiose digerit: ut ex Disp. Math. R. M. KEXLERI, non ita pridem habitâ patet.
Altera Uranographia pars, Astrologia, ad quodvis propositum temporis mometum, faciem & dispositionem o. corporum cœlestium, in unâ Tabulâ spectandam adumbrare docet, atq; ita est Scientia certum Thēma cœli erigendi, ut artificiose conjectura de futuris eventibus habeantur: Etenim Astrologus cœlum in 12. domos, ad formam 12. signorum zodiaci dirimit, sumpto numerationis initio ab ortu; deinde per Globum signa & gradus Zod. qui nempè ad datum tempus in cuspidibus consistunt, indagat, sydera inscribit, dignitates vel debilitates colligit, atq; inde, ex situ, distantia, oppositione vel conjunct. ac consequenter consensu vel dissensu astrorum cum iublunariis, per naturales causas divinat.

VELITATIO. Pugna de centro mundi; de orbibus cœlestibus; de motibus stellarum &c. inter Astronomos & Physicos cordatos, non est feria, sed saltēm apparet.

Etenim, dum Mathematicus I. Constituit Solem centrum mundi immobile; Terram v. in suo orbe supra Mercurium & Venerem, unâ cum Lunâ in Epicyclo q: & elementis mobilem, prout magno naturæ compendio, motum sc. primum cœlo eximendo, fecit Nic. Copernicus lib. I. Revol. c. 10. 2. Certos ponit orbes, stellas deferentes, earumq; regiones, pro facilitiori motuum intellectu, definitores 3. Ad simplicem anomaliam solis, Eccentricum; ad duplēm v. anomaliam 6. celiq;orum planetarum declarandam, eccentrico epicyclum, cuius centrum in eccentrico defertur, planeta v. in epicyclo, annexu: ita enim salvatur tarditas & velocitas, directio, statio & retrogradatio planetæ. Hic Physicus ipsi, t hypotheticas rationes afferent, ultraq; summ scopi m: non tendenti, venerabundus assentitur. Physicus a. dum 1. Partim ex I. libro naturæ, partim S. Script. terram ponat immotam in medio mundi pendulam. 2. C. motum naturalem provenire à sua forma essentiali dicat, proindeq; pl-

niam sphaerarum sequi ductum violentum, ac raptum plus quam tyrannum regat. 3. O. corpus simplex, simplici gaudere motu, vel circulari, vel recto affirmet, & orbium intersectionem dari inficitur. Hic Mathematicus ipsi, ut genuinas & naturales causas afferenti, gratulabundus adstipulatur.

X. GEOGRAPHICUS.

Altera Cosmographiae pars, Stichographia, occupatue circa mundi partem inferiorem: Estq; ratione objecti (Globi terrestri) vel Generalis, quæ agit de globo universali, diciturq; Latè Geographia (quippè non terræ seorsim, verum unâ cum circumfluis aquis descriptio) quæ est Scientia de mensurâ Globi terreni. Etenim hic tractatur.

I. De globi affectionibus, figurâ, magnitudine, situ & immobilitate. II. De ejus distinctionibus 1. per Circulos cum Astron. communes ferè, eosq; vel maiores, ut; Äquatorem qui immutabilis est, globum in partem meridionalem & septent. bisecans; Meridianum, qui mutabilis est, per austrum & aquilonem ductus; Horizonta, (quoq; variabilem secundum puncta verticalia, Zenith dicta, quibus opponitur Nadir) qui vel rationalis per mundi centra transiens, globumq; in hemisphæria dividens; vel sensibilis est, in superficie terræ, visu terminata descript⁹, cuj⁹ diameter in planitie 4. vel 5. milliaria continet; & Zodiacum vel in globo signatum, vel mappis, ut mundi plaga, super quam sol directè commoratur, & quænam terræ loca singulis signis respondent; sciri possit. Vel minores, qui ab Äquatore æquidistant, & globum in partes inæquales dipescunt, alias parallelī dicti &c. 2. Per Zonas, (spatia globi secundum latitudinem) unam Torridam, inter Tropicos comprehensam, & ab äquatore bisectam; duas temperatas, borealem sc. inter Tropicum cancri, & circulum arcticum contentam, in quā nos degimus, & meridionalem, inter

Tro-

Tropicum Capricorni & circulum polarem antarcticum sitam; & duas Frigidas, sub polis mundi existentes. 3. Per Climata, quae sunt Ipatia terræ pointa inter duos parallelos, versus eundem polum ab æquatore distantia; hæc una cum parallelis dierum & noctium incrementa & decreta, indicant, ostenduntq. habitantium sub illis, identitatem latitudinis ab æquinoctiali, nec non quantitatis temporum, licet horum respectu, non eodem modo sol omnibus oriatur & occidat III. De representatione globi, quæ sit vel in sphæra materiali, quoad fabricam & usum: vel mappis geographicis universalibus, in quibus totus terrarum orbis depingitur. Vel *Specialis*, quæ agit de globo terreno particulariter: estq; vel *Hydrographia*, i.e. est marium descriptio: Quò pertinet constructio *Mapparum hydrographicarum*, & *Nautica*, quæ beneficio linearum nauticarum, è compagno, in 32 lineas divisio oriundarum, viamq; maris nautis monstrantium, tot plagas mundi, totidemq; ventos designantium, facile navigandi peritiam ministrat. Vel *Geographia strictius dicta*, eaq; vel *Chorographia*, quæ certæ alicuius regionis descriptio est, quò speciat fabrica mapparum particularium; vel *Topographia*, quæ est certi alicuius loci minoris descriptio, utpote: civitatis, montis, sylvæ, fontis, &c.

VELITATIO. Qui novit Globi tractationem, multum in studio geographicō profecit. Etenim prius novisse globi rectificationem existimatur; quæ consistit in 1. Poli arctici, beneficio compassi (cuīus lingula magnetica singulari sympathetic versus polos movetur) directione ad septentrionem. 2. Elevatione poli ad dati loci iustam latitudinem, ut h̄c Aboæ, ad 61. gr. ferè 3. Nominis Loci deductione ad Meridianum. TRACTATIO a. globi fit Inventiore 1. LONGITUDINIS loci, quæ absolvitur loci dati ad Meridianum æquum applicatione; deinde loci æquatoris, quem meridianus in globo pictus pertransit signatione; postmodum, graduum in æquatore, à meridiano primo, usq;

ad datum locum numeratione. 2. LATITUDINIS, quæ itidem ob-
tinetur, dati loci ad meridianum arcum motione, & præterè graduum, ab æ-
quatore incipiendo, & numerando in eodem meridiano æquo, donec ad pro-
positum locum deveniatur, supputatione: quot enim gr. locus distat ab æqua-
tore, tot grad. est eius latitudo. 3. DISTANTIAE LOCORUM, quæ
habent pedum circini, ad utraq; loca in globo extensione; deinde interca-
pedinis ad Äquinociale accommodatio: & tandem graduum interca-
pedinis pedum circini, per 15. multiplicatione.

XI. MECHANICUS.

Mixta Mathesios alteram partem, eamq; postremam
esse, ex dictorum concatenatione patet Architecturam,
Scientiam illam, non tantum particulares machinas, sed integrâ
ædificia, arces & fortalitia, aliaq; certa manuaria opera efficiendi.
Etenim circa certarum structurarum mensuram & ma-
gnitudinem ita occupatur, ut ex fundamentis mathe-
maticis eas construere doceat. Proinde alia q: Gene-
ralior est, qua libramenta aliasq; machinas & instrumen-
ta in specialioribus eximium usum habentia architecta-
ri docet; diciturq; à voce Mechanæ i.e. conatus, Mechanica,
qua est Scientia machinas & organa ingeniose architectandi, qua
in vita communi insignem præstant usum. Hic Asterisco q:
notandum est, per Mechanicen non intelligi artes fabri-
les, absolutè: hæ enim non sunt Philosophicæ propriè
dictæ, licet in principijs mathematicis radicaliter fun-
dentur, verùm scientiam quandam per demonstratio-
nes, ex principijs partim Physicis, partim Geometricis
partim proprijs procedentem. Agit enim de centris
gravitatis cum naturalis, tum violentæ, eorumq; moti-
bus, de librâ, fulcimentis, vecte, proportione potentiarum ad
pōd^v, Troch. eā, Axe in peritrochlio, cuneo, cochleā &c.
Et certis horū t. o. propositionibus, problematibus &
corollariis. Huic accensentur, Organopœia, quæ varij
generis instrumenta; Sphæropœia, quæ Globos; Thau-
ma.

atopœia, quæ cuj^o cunq^o generis automata, per spiritus, pondera, funiculos, aquam &c. fabricare docet. Alia *Specialior*, certa quædam & magis particularia subjecta respiciens; ut, de munitionibus agit *Fortificatoria*; de horologij sciotericis *Gnomonica*; de automatis horol. *Automatica*; de simulachris exsculpendis *Agalmatopœia*; de Navibus struendis *Neopœia*. Variorum tandem & dif- feriorum extractionem dirigit *Architectonica specialis-* simè dicta.

VELITATIO. Nullum pondus verè qui- escit, nisi in plano horizontis.

Si n. per planum inclinatum acclive vel declive, quæ realiter non differunt, rota sphærave volute- tur, centrum gravitatis ipsi plano inclinato semper æquidistat; à centro mundi v. non item æqualiter removetur: maiores namq; secantes sunt ipso radio. Quocirca pondus horum corporum, aut validissimam potentiam externam requirit, contra nutam se trahentem, aut sponte descendit; quia recte ductæ à centro mundi per punctum contactus, non simul transeunt per centrum gravitatis corporum, nec ea bifariam, sed in partes mole & pondere inæquales se- cant: quare, corpora talia prementia lineam ductam per centrum gravitatis & mundi simul, cum nullum in ista linea habeant fulcimentum, ad inferiora tendunt, & non quiescent, donec pervenerint ad planitatem horizontalem, ubi centrum gravitatis, punctum contactus & centrum mundi, in eandem lineam directe coincidunt. Ut in Schematismo demonstrari potest.

XII. HISTORICUS.

Antequam genios Phil. *Præctica* aggredior lustran- dos, placet nonnulla de naturâ *Historices*, ceū cognitionis de antiquitate, obiter ventilare; cum quod hinc præcepta practica mirificè declarentur, tūm quod piaculum esset, in ejusmodi casu, præterire silentio, quod omnia honori- fificè producit in apricum. Est itaq; nuntia illa vetu- statis *Historia*, vera rerum gestarum cum suis circumstantijs narratio, ut de similibus feratur judicium. Idem est, q; Cic. lib. 2. de Orat. dicit: *historia res gestas narrat, ab ætatis*

stræ memoria remotas. Estq; vel *Universalis*, quæ totius
mundi recenset res gestas; eq; vel *Ecclesiastica*, quæ in
S. Canone continetur; vel *Civilis*, quæ 4. Monarchiarum
ortus, progressus & occasus exponit. Vel particu-
laris, ad certæ regionis, populi, aut periodi temporis, res
gestas (respicitur enim objectum) restricta; quæ rursus
etiam in *Ecclesiast.* & *Politican* subdividi potest. Porro,
cum duo sint principalia Historiæ momenta, *locus* & *tem-
pus*, sine quibus fides historica omnis vacillat: duos ic-
circò oculos, præter *Physicos* illos, historicus sortitur,
quibus rutilantibus absq; manuductione, in itinere suo
felicitè progreditur, quales sunt: *Geographia*, quæ situm
& distantias locorum subministrat, de quâ supra; & *Chro-
nologia*, quæ res gestas accommodat ad certum tempus.
Hujus partes sunt, *Notatio* & *Synthesis*. Illa partium tem-
poris, quatenus hoc spectant, quantitatem & mensuram
statuit: Etenim historicus à computo eas transsumit,
ibiq; in actu signato consideratas, hic ad suum scopum
applicat, ponitq; in exercito. Sunt autem pericopæ il-
læ, hæ seqq; hora, dies, hebdomas, mensis, & annus; ubi
præcipua ratio haberi solet annorum: hinc est quod an-
nuorum aëtorum recessus, *Annales* seu *Chronica* appella-
ri sueverint: nec non dierum, quoram acta in *Epheme-
rides* seu *Diaria* referuntur. *Hæc (Synthesis)* est Chronol.
altera pars, de compositione temporis cum tempore.
Tempori v. in compositione accidentunt: 1. *Duplicatio*, quæ
scriptura cum sacra, tum prophana, partem temporis an-
teacti extremam commiscet cum prima futuri. Unde
est, quod anni Regum Judæ & Israëlis, sæpè coincident;
qui nisi per quandam duplicationem, non possunt aptè
computari. D. Hm. Chron. Eccl. p. 223. 2. *Rotundatio*,
qua dato tempori addendo aliquid, vel præcidendo, fit
illius

Ritrus in dicendo, vel scribendo numeratio commodior.
3. Sumi in suppurationibus vel pro tempore completo,
vel pro currente. 4. Ponи aliquando exclusivè, aliquan-
do inclusivè.

VELITATIO. Svecici dumi acanthida;
Gothica littora halcyonem, adhuc Deo laus,
resonant.

Quantis tumultibus, cruentis cædibus, odiis & infidis
corpus Sveogothicum, ante salubrem unionis temperiem, ultra 3000. anno-
rum, fuerat expositum, indeq; secutis devastationibus & corruptelis obnoxii-
um, Annales nostri luculentè sed lugentes teftantur. Getharus enim five
Cogus Nozchi pronepos, 3, Rex, primitus divisit illud A.M. 1843. Bericus
v.14. R. postliminio iunxit A.M. 2493. Alricus 39. R. rursus diremit, Go-
this inconsultis A. M. 3827. Ericus disertus, 40. R. iterum adunavit A. M.
3929. Cuius tempore Salvator noster C H R I S T U S, in civit. Bethlehem na-
tus est A. M. circiter 3970. Viciissim variis & incredibilibus dissidiorum
vulneribus diu postea afflictum est, donec tandem ultimè, à Carolo 7. Suerke-
ri filio A. Christi 1160, indissolubili vinculo religaretur. Postquam iam u-
nius sanguinis, ab uno hepate manantis, unum spiritum vitalem ducere cepe-
rat, potuisset quidem, iustâ, amuleti loco observata diæta, convalescere; Ve-
rum ex discordante, & bonam digestionem prohibente commestâ carice, ingen-
tia intestinorum tormenta adhuc multoties sentit; imò, è deglutitis herbis
exoticis, Alberto Megapolense, Margareta Danicâ, Christophero Bavarо, &
Christierno itidem Dano, incomparabili tyranno, ipsam passionem Colicam
(quam quidam Miserere mei vocant) sustinuit, donec per electum Dei or-
ganon Gustavum I. Caroli VIII. ex antiqua Regum Svecorum prosapiâ o-
riundi consanguineum, & Stenonis Etare/ ex forore nepotem, magnani-
mum & prudentiem heros, vigori suo restitueretur. Quapropter à subditis re-
spicientibus etiam ab eo factam diminutionem nimis fœcularis Episcoporum
potentiaz, sàpè tumultus excitantis, & introductionem Imperii hereditarii, in
Regnum antea Electitum, multisq; propterea deliquis & syncopis dedititum;
nec non vindicationem patriæ libertatis cum temporalis, tum spiritualis, Pater
patriæ meritò appellatus est. Ab his itaq; temperibus, & amplitudine & do-
tibus corpus hoc augmentari coepit, usq; dum sub gloriofiss. memoriz potentissimo, atq; invictissi: heros, & Religionis defensore maxime Strenuo, Gusta-
vo Adolpho II, & Magno, Rege S. G. V. q; &c. De quo satius est tacere,
quam pauca dicere; & iam sub victoriosissimâ & Potentissima singulis patri-
tis & avitis virtutibus resplendente principe, C H R I S T I N A D. G. Svec.
Goth. Vand.&c. Reginâ &c. ad plenarium acmen sit elevatum: adeo, ut
quantumvis bellum cum potente domo Austriae adhuc duret, & cum vicis s

Danis nuper, increpauerit (quod iam, Deo laus, felicitè depugnatum est) nihilominus in divinis bonitatibus grates per solvimus inde sinentes, quod halcyon è littoribus gothicis adhuc non sit expulsus; neq; acanthis in dampibus Svecicis canere desiderit; sed sincera Religio & Lit. studia, horumq; officinæ, Academie & Scholæ florent. Pax & iustitia in gremio patriæ se invicem etiamnū osculantur.

XIII. ETHICUS.

Hactenus de disciplinis circa Verum occupatis dixi; sequuntur jam quæ circa Bonum sc. morale voluntantur. Est autem Bonum vel in genere vel in specie tale: de illo solicita est Phil. practice pars Generalis, honesto cognomento Ethica dicta, quæ est prudentia virtutum habitibus appetitum hominis informans, ut recte rationi pareat, ad consequendam felicitatem civilem. Incipit iam civitas nostra Philosophica ordinari ad honestatem: prius enim quemadmodum discipulum sapientem redderet, sudavit Philosophus; quod cum ad beatè vivendum non sufficere animadvertisset, juxta illud: qui proficit in literis, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit; docto viro ceu informiori, probitatem induere conatus est, disciplinâ morali. E definitione elicetur partim objectum, ejusq; vel res considerata. Appetitus cum primis sensuibus, & hinc liberè dependentes Mores; vel modus considerandi, quatenus in illis honestas relucere potest. Jac. M. l. I. Eth. de S. B. Partim Finis, actio virtuosa, & p. c. ipsa beatitudo civilis. Huj; & mediorum intuitu, secari potest in Eudemonologian, quæ summum hominis bonum civile determinat: est enim illud vel theoreticum, de quo postea, vel practicum seu civile, aliàs dicitur Beatitudo Politica, quæ est operatio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta. Arist. l. I. Eth. Nic. c. 7. Quod autem hic primum agatur de fine, præstat methodus analyticus,

qua:

qua hic recte ab Arist. & Zabarellà contra Piccol. quippe a notioribus ad ignotiora procedens, attenditur. Affectiones S. B. essentiales sunt: esse donum Dei, esse perfectissimum, sibi sufficiens, proprium, honorabile, laudabile, immutabile, per se expetibile &c. Accidentales sunt modo immediati effectus, ut: bona conscientia & voluptas, modò bona concomitantia, quibus illustrius redditur, idq; vel intrinsecus, ut: libertas, Nobilitas & sanitas; vel extrinsecus, ut: divitiae, honor, gloria, laus, fama, amici. Et Aretologian, qua Media, quibus finis, horum in mensura & determinatio existens, obtinetur, h. est ipsas virtutes ceu S. B. causam principale exponit. Est itaq; Virtus, habitus informans mentem humanam, ut verum cognoscat, & bonum electum faciat. Estq; vel Moralis vel intellectualis. Illa est habitus electivus, in mediocritate consistens, quoad nos relatâ & ratione definitâ, sicut vir prudens eam definiret. l.2. Eth. Nic. c.6. Causa efficiens prima virtutis est Deus O. M. secunda eaq; principalis, mediata, remota & ab animo pendens, est intellectus practicus & voluntas; à corpore magis fluens, est bonum temperamentum bona indolis fomes: propinquia est electio cum præviâ consultatione; immediata, est actio humana, cujus sunt 4. Principia: Liberum arb. voluntas, deliberatio & electio. Unde alia est spontanea, cujus principium est in ipso agente & singulas circumstantias sciente, alia invita, cum vel coactione vel ignorantia aliquid committitur. Et quoniam sponte agere, vel sequitur rei naturam, vel cognitionem, ideo invitum geminum existit, dum spontaneo priori Violentum, posteriori, invitum per ignorantiam, sive imprudentia adversatur. Porro, violentum est vel simplicitè tale, cuius principium est extra agentem vel pat. adeoq; nihil adjumenti ad illam actionem conferentem; vel secundum

dum quid, quando metu, spe, vel aliâ necessitate aliquid,
quod alias non, suscipitur. Hinc actiones mixte e-
mergunt, quæ ratione efficientis *invita*, ratione v. finis &
concessæ operationis, voluntariæ sunt. *Invitum* v. per
ignorantiam attenditur nunc ratione *Adjuncti*; estq; vel po-
nitens, quod excusat, vel imponitens quod dñm:damna:
Nunc ratione *personæ agentis*, quæ agit, vel per ignoran-
tiam, & excusatur, vel ignorans, & accusatur: Nunc re-
spectu *objectorum*, atq; sic ignorantia vel est *Universalis*
seu Iuris, dum ea ignorantur, quæ jure debebant & pote-
rant sciri. Dicitur alias supina, crassa & affectata, quæ
neutiquam excusat. Vel *particularis seu facti*, dum si-
gulares quædam circumstantiæ nesciuntur, de quibus
Dithmarsus in Disq. Eth. fusiùs agens consulatur: si
hanc dolor comitetur, excusat. Causa virtutis minùs
princip interna, est naturalis inclinatio, externa est
cura cum aliena tum propria. *Finis* virt: universalis est
Gloria Dei, part. *beatitudinis civilis consecutio*. *Materia* in
quâsc. est appetitus hominis, circa quam v. & communis,
sunt *affectus*, in quibus rectæ ratiouis caduceo castigan-
dis o. Ethices vis ponitur; propria, sunt sing. i. virtutum obje-
cta. *Forma*, est mediocritas inter duo extrema, quorum al-
terum majorem cum medio actus similitudinem servat;
proindeq; medium *personæ*, seu *rationis*, quod proportioni
geometricæ, nō rei q; arithmeticæ congruit, attenditur;
alt. minorē. *Essentia* virtutis ut huc usq; à causis, ita porrò
declaratur à suis *affectionibus*, quæ vel internæ sunt, ut,
bonitas moralis, & *mediocritatis latitudo*: vel externæ *honestæ*
actio cum suis *comitibus laude* & *amore*, & *oppositio* medijs &
extremorum, horum inter se, & rursus cum medio. *Virtus* in specie considerata dividit potest in *Pietatem*, quæ est
virtus, Deum legitimo honore ac cultu venerans: hæc va-
riab.

rias modificationes admittit, ut sunt: cognitio Dei, timor
fides, spes, charitas, invocatio, auditus verbi, sacram. usus &c. Et
probritatem, quæ quis, ut decet erga homines, se gerit, in-
eluditq; ii. illas virtutes, quas Arist.l. 2. Eth. Nic. c. 7. enu-
merat; quarum quædam respiciunt nos ipsos, ut, Forti-
tudo, quæ medium tenet circa metum & fiduciam: & Temperan-
tia, virtus mediocritatem seruans in appetendis & fug. volunta-
tibus. Quædam alios concernunt, idq; vel quoad sum-
ptus & honores, vel conversationem; sumptus respicit,
partim liberalitas, quæ moderatè dñe & ac ipere præstat: par-
tim Magnificentia, quæ magnos sumptus decorè facere jubet.
Honores attedit cum Magnanimitas, quæ honores excellentes
moderatè p.t. expetere & resuere satagit; tum Modestia, quæ
modic. os honores p.t. affectat & reijcit. Honestas in conver-
satione munus suum exercens, est vel in Familiaritate, vel
actione, ibi habetur ratio vel jucunditatis; quæ vel seria
est vel jocosa; illius est Humanitas, alias comitas seu Affabili-
tas dicta, quæ in familiaritate seriâ oblectando, medium servat:
Hujus est urbanitas, quæ medium in ludis servat & jocis. Vel
veritatis, & dicitur Veracitas, alias candor seu integritas, quæ
rem uti est proficitur. Hæ tres virtutes postremæ, à græ-
co quodam scholiaste Homileticæ dictæ sunt: Virtutes
in actione eluentes, quippè quæ vel aliorum erga nos
est, vel nostra erga alios: sunt Mansuetudo, quæ ibi domina-
tur, quæq; ab omni immoderata irâ temperat sibi: & justitia,
quæ hic apparet, quæq; universalius sumpta reliquarum
virtutum fascicul⁹ est ratione ab ijs discrepans; particula-
rius definita justè distribuere & commutare jubet. Hujus
q: effectum est jus, cui cognata est æquitas. Virtutes minus
propriè dictæ, alias semivirtutes, vel à natura nobis com-
petunt, quales sunt Hormæ & affectiones animi probæ, ut vere-
cundia & Misericordia; vel assuetudine parantur, & vel al-

terutrum sensuum appetitum afficiunt ut concupiscentiam
Continentia: irascentem Tolerantia seu patientia: vel
utrumq; simul, ut Obedientia & Amicitia. Et haec fuit
virtus communis cum propria, tum improoria. Par-
ticularis est virtus heroica, à reliquis gradu distincta, quae
divinitus quibusdam conceditur ad actiones humanis
virib⁹ supereminentes perficiendas, ut Fortitudo Gusta-
vi Adolphi. *Intellectuales* tandem virtutes, & quidem
speculativae simplices sunt, *Intelligentia*, quæ demonstratio-
num principia; & *Scientia* quæ conclusiones per causas
rimatur: composita est *Sapientia*, reliquos includens: A-
ctivæ sunt *Prudentia* & *Ars.* *Summum bonum* deniq; *Theo-
reticum*, de quo Arist.l.10.Eth.c. 8.agit, est *functio animi se-
cundum virtutem præstantissimam intellectualem.* De hoc
fusius in Ethicis ex professio non tractatur.,

VELITATIO. Lex naturæ & S. Scriptu-
ræ præscribunt omnibus hominibus facienda o-
mittendave in genere: prudentia v. civilis, Phi-
losophis & doctis in specie. Enimvero, omnibus Recta ra-
tio in universum inest: ostendunt enim opus legis scriptum in cordibus
suis &c. Rom.2,15. Ideoq; generalia iuris præcepta: honeste vivere, alte-
rum non lacerare, suum cuiq; tribuere, omnes sciunt, sed non omnes honesto-
rum & turpium discrimen, ob latentiam decori, in hac imperfectione nova-
runt; unde haud raro vel in propriis dijudicandis, vel aliorum eligendis actio-
nibus hallucinantur, nisi cachexia illa vel propriæ vel alienæ prudentiæ emen-
detur. Lex divina determinat omnia ad salutem æternam consequendam
necessaria, & consequenter bonos mores informantos, in quantum ad decla-
rationem fidei sufficiunt: utilis enim est S.S. ad docendum, ad erudiendum in
iustitia &c. 1.Tim.3,16. Hinc cognitio Dei & voluntatis eius passim in S.
Scriptura, cum primis in lege morali manifestatae, cum fiduciâ obedientiâ, o.
hominibus, quæ talibus, ad beatitudinem cum temporalem tum æternam adi-
piscendam sufficit. Verum, quoniam cognitio illa fundamentalis, eorum
sc. qui vel alios in Ecclesia & Academiis docere; vel in iudiciis forensibus iura-
dere gestiunt, pluribus egeat, videlicet, lingvis, historiis, principiis Phil. tamen
theoreticis quam practicis, idq; nunc ob expeditiorem viam dosendi, nunc
propter

propter adversarios redarguedos; sunc propter controversias forentes dirimendas; propterea Philosophia moralis non est supervacanea. Et licet verum sit certum ordinem virtutum atque elenchum ponere, easdem definire & dividere &c Sine dispendio salutis posse negligi; à Philosopho tñ. qui disputare vult, non absq; dedecore ignorari. Ita v. virtutes sunt examinandas ut ad normam Decalogi queant exigi; prout accepimus in nostris universitatibus à Phil moralibus laudabilitè facilitari.

XIV. OECONOMICUS.

Bonum in specie vel est *privatum* vel *publicum*: Illud respicit *Oeconomica*, quæ est prudentia de domo rectè instituendâ & administrandâ, ut inibi feliciter vivatur. Objectum itaq; hujus discip. est *Domus*, quæ materialiter non solùm pro ædificio & loco habitationis, sed & pro ipsa rerum substantiâ & familiâ sumitur: formale est *unio* & *communio* *Oeconomica*. Finis & quidem subordinatus & q: internus est *ordo seu modus bene degundæ domus*: ex eo enim tanquam centro, omnia præcepta seu lineæ ducuntur. Et quia modus hic conspicitur vel in idea quâdam sine circumstantijs: vel respectu personarum & locorum, oritur divisio in *Generalem*, quæ agit de felicitate *Oeconomica* cum absolutâ, attendente gradus honestatis, utilitatis & jucunditatis; tum relatâ, respiciente conservationem Ecclesie & Reip. Nec non de familiâ, ad quam constituendam tres requiruntur personæ, paterfamilias, uxor & servus, quibus à fine adduntur liberi. Hinc tres oriuntur societates: *Conjugalis*, aliàs conjugium dicta, *Herilis* & *Patria*; quarum jura & officia apud *oeconomos* fuisse declarantur. Essentiâli huic congregationi solet accidentaria annumerari, quando sc. hospites & peregrini pro domesticis suscipiuntur. Item de medijs quibus finis *oeconomiae* obtinetur, quæ consistunt, vel in quantitate, ut *opus legitime paranda*: vel qualitate, cujus dantur partim affectiones, et q; pertinent vel ad administrationē

famili e, ut *constitutio* & *obligatio*; vel ad curam & di-
spensationem rerum familiarium, ut *fidelis custos* & *so-
brius usus*: partim species, atq; sic status *œconomicus* est
vel integer vel affectus. Et *Specialem*; quæ concer-
nit vel personas *œconomicas*, quarum quædam publi-
cæ, exq; superiores & inferiores, quædam privatæ sunt:
vel loca, quorum intuitu alia ratio est *œconomicæ* in
Asiâ, alia in *Europâ*, alia in *Sveciâ*, alia in *Moschovia*, &c.

VELITATIO: Sponsalia meditanti pru-
dentia cumprimis est necessaria. Etenim, præter-
quam quod deliberandum sit diu quod statuendum est semel, vitium contra-
caum in *œconomia*, haud facile emendatur in ecclesiâ & politiâ. Et qui-
dem circumstantæ faustis nuptiis præcessuæ, apprimè sunt observandas;
quales sunt: Sedula invocatio divina, certa vita generis electio, sponsæ ge-
nus, pietas, educatio, pudicitia, forma, laboris affectudo, proportionalis æ-
tas, incolumitas, complexionis æqualitas maximè religionis, & deniq; sanguiniæ ratio. Quæ omnia R.D. pteses in suâ Synopsi *œcon.* fuius persequitur.
De postremâ salem obiter aliqua excipiuntur, cum incestuosa nuptiæ, ut
Deo O. M. abominabiles sunt; ita raro fructuosa. Ut igitur appareat quæ-
nam matrimonia, redolent incestum, respiciendæ sunt prohibitions legales
partim divinæ, quæ in lege forense Lev. 18. & 20. habentur; partim humanæ;
Quo circa alia est supputatio graduum iuris civilis, alia iuris canonici: arbor
enim consanguinitatis, à iure civili introducta est principaliter propter tu-
telas & successiones ab intestato, quæ proximiori in gradu regulariter defe-
runtur, ut est text. ff. Et has regulæ comprehendit: Tot sunt gradus, quoq;
numerantur persona una dempta; quæ locum habet tamen in linea recta as-
cend. & descendentiun, quam obliqua collateralium æquali & itaq;. Ar-
bor vero consang. de iure canonico inventa est primariò propter causas ma-
trimoniales, eius supputationis in linea recta, nulla est differentia à iure civili.
In linea collaterali æquali regulæ est: Quoto gradu à communis stipite, eodem
inter se distant. In linea v. inæquali regula est; quanto gradu remotior di-
stat à stipite, eodem à se distant. De iure civili, in linea recta, prohibita
sunt matrimonia in infinitum: In linea collaterali, inter eos, qui parentum
& liberorum loco sunt; extra illum casum, secundus & tertius gr. prohibe-
tur: nam duorum fratum liberi, qui in 4. gr. sunt, iungi possunt, inst. tit.
10. de Nupt. p. Duorum a. & c. De iure canonico, si qui gradus in linea re-
cta positi fuerint, parum refert, cum praxis reclamat: in linea ergo collate-
riali tam æq; quam inæquali, hodiè prohibitio copulæ coniugalis 4. gr. non
excedit, sed inclusive ad 4. prohibetur. His tamen interdum dispensari
potest.

potest. E. G. Juxta II. Saxonicas matrimonium permittitur inter consang.
in 3. gr linez equalis. Schneid. in com. de Nupt. Propter affinitatem deniq;
de iure civili interdicitur coniugium inter eos, qui parentum & liberorum
loco sunt: de iure v. canonico etiam inter transversales affines, matrimon
um in iisdem ferè gradibus, ac inter consanguinos, prohibetur.

XV. P O L I T I C U S.

Bonum tandem publicum promovet disciplina illa,,
eujus amator generosum, & omni favore dignum inge
nium habere merito celebratur, quæq; reliquarum di
sciplinarum antistes ab Arist. I. pol. c. 2. salutatur, quod
omnibus præstet patrocinium, ut in amœnâ pace, & pa
cifica amœnitate tutò possint excoli, & ad posteritatem
propagari; *Politica dicta*, que est prudentia de societate civi
li rectè constituendâ & administrandâ, ut feliciter in republicâ
vivatur. Objectum proinde est civitas, que est societas fa
miliarum, vita per se sufficientis gratia. Materialiter pro
congregatione civium per se spectatâ, sumitur. Formaliter
v. pro civium ordinatione, quæ actus ad potentiam suam,,
seu formæ ad corpus organicum rationem induit, Con
fer. Jac. M. I. I. pol. c. 7. Priori modo definita est; po
steriori, coincidit cum Repub. Hinc est qd Althusius di
stingvat inter societatem privatam seu simplicem, quæ vel
naturalis, de qua in œcon. vel spontanea, qualis est col
legiorum, vel majorum vel minorum. Et publicam,
quam universitatem, civitatem & Remp. appellat. Fi
nis pol. externus, est felicitas pol. de qua lib. I. & 10. Eth.
Nic. Philosopus egit: internus v. est *Respublica*, nempe ordo
civitatis h.e. imp. & parentium Arist. I. 3. pol. c. 1. dicitur alias
politia (Suetice Riffesens Skipelse. Rong. Styr. 4. §. 2. f.)
Species Reip. sunt Monocratia & polycratia: Illa ratione,
qualitatis, est vel proba, & dicitur Monarchia in specie, que
est *Respublica* in unius legitima gubernatione, rerum summam,

constitutam habens. Unus ille nunc appellatur Princeps q:
primum caput; nunc Dux à ducendo exercitu; nunc
Rex à regédo (Sueticè *Ronung* ab ortu suo: Álmá *Ronungár*
vtan af gode *Ryni* kommin wara. *Rong. Styr.*) nunc *Im-*
perator ab imperio suo. Proœm. ff. & inst. jur. R. nunc
in genere *Monarchs*: Sueticè *Envaldug.* *Rong. Styr.* i.
B. ubi etiam commendatur partim *Monarchi*: prae reli-
quis formis; partim *successio prae electione*; quorum
utrumq; nostræ patriæ cessit. De priori sc. *Monarchia*,
aristocraticè tamen temperata, secundum ll. regni fun-
damentales ppetuò duraturā: testatur c. 2. L. L. *Rong. B.*
De posteriore, nempe *Successione* in sceptris, utriusq; se-
xus, loquuntur decreta *Arosiensia*, *Norcopensia* & *Holm.*
nec non *Forma Reg.* p. 2. Vel *vitiosa*, species videlicet
Monarchiæ opposita, *Tyrannis*, quæ est summum unius
imperium in pares vel meliores, ad quæstum priva-
tum directum: hic enim ll. & *justitia*, vincula sociatio-
nis univ. contra fidem datam à S. Magistratu perseveran-
tè evertuntur. *Hec*, puta *Polycratia*, itidem vel *Prob.*
est, quæ dividitur in *Aristocracy*, quæ rerum summam
in optimatum regimine positam habet; & *Democracy*,
quando summa majestas, vel penes omnes, vel maxi-
mam partem populi residet; aliâs *Respublica inspecie*
dicitur. Vel *vitiosa*, eaq; vel *Holigarchia*, quæ *Aristo-*
cratiæ; vel *Oclocratia*, quæ *Democratia* opponitur.
Hic de Majestate & juribus ejus multa inserià politicis
solent. Porrò, *imperantibus* in Rep. respondent *Paren-*
tes seu subditi, qui vel secundum quid tales sunt, qui in
plerisq; Majestati obligantur, ut peregrini & incolæ pro-
priè dicti, qui *politevma* non obtinent, sed *domicilium*,
in aliena Rep. saltem habent, ut *judei in Agypto.* jac.
M. I. 2. pol. c. 22, vel simpliciter, ut *veri subditi*, ijq; vel

mixti, qui potestatis participes sunt, hiq; vel Seculares,
quorum sup̄imi in nostrâ patriâ, è vigore aur. Reg-
formæ, sunt s. collegiorum majorum præsides, ut; In-
flictia Drotzeus, Belli Marschus, Ammiralitatis Ammiralius,
Cancellaria Cancellarius, & Camera Thesaurarius. De quorum
officijs, videantur Disp. R. Præceptoris M. Wexionij. His an-
numerantur Regni Senatores, & reliqua Nobilitas, cuius Fun-
damentum est virtus vel avita vel propria, quæ conjun-
ctæ laudabiliorem reddunt nobilem; disiunctarum v.
posterior priori præponenda est. Vel Ecclesiastici, ut
Episcopi, Confessoriales, Professores, &c. Ehi o. munera præ-
stant Personalia. Vel Meri subdit, qui munera realia ex-
hibitent. Fundamentum hujus rei est hoc; Majestatis
jus non solùm victus acquisitionem spectat, sed etiam
legitimam protectionem, quæ vel consilio fit vel auxilio;
hoc rursus, vel curâ Reip, bonorum mob. & immobilium: vel
Defensione, quæ ll. & Armis obtinetur, ceu o. civitatis basi-
b⁹ immotis, Hoc est, quod in proœm. inst. juris R. dicitur: Im-
peratoriam Majestatem, non solum Armis decoratam, sed etiam
ll. oportet esse armatam. Est autem lex in genere, ratio faci-
enda jubens, & contraria prohibens. Arist. l. 4. pol. c. 8. Effici-
ens ll. univ. est Deus O. M. particularis est homo prudens.
Materia sunt res contingentes, personæ & actiones inst. l. 1. t. 2.
§. 12. Formalis ll. ratio consistit in authoritate & promulga-
tione. Finis, isq; vel subordinatus primarius, obedientia,
secundarius, irrogatio pñnarum, vel ultimus, beatitudo poli-
litica. Effectus ll. est obligatio ad scientiam, obedientiam aut
pñnam, Wesemb. l. 1. ff. t. 3. §. 7. Dividitur autem in divi-
nam & humanam; illa immediatè à Deo, vel promul-
gata est, ut decalogus in monte Sinai; vel naturæ impressa,
ut recta ratio: hæc est vel publica, quæ ad statum publicum
pertinet; illaq; vel naturalis secundaria est, aliás jus gen-
tium.

etiam, quæ o. populum consensu constituta est; vel
civili, quæ ad ius naturæ addit circumstantiam aliquam,
probabili ratione definitam. Estq; hæc aut editum aut
decretum. Vel *Privata*. Affectiones ll. sunt: *Execution*,
interpretatio & *abrogatio*. Armorum cura est vel *togata*,
quæ consistit in 1. Delectu militum, 2. Constitutione
præfectorum, eorumq; officijs. Et 3. Apparatu compa-
rando. Vel *Sagata*; etenim se suosq; defendere o. jura
permittunt, imò sub tutela bellicæ virtutis, libertas, ci-
vies, Regesq; ipsi, dicente Althusio, totiusq; patriæ salus
latent: *Est autem bellum diffidium armatum duorum contraria-
rum exercituum. jac. M. l. 3. pol. c. 8.* Estq; vel *injustum*,
idq; præsumptuosum, temerarium & voluntarium.
Vel *justum*, quod ad injuriam depellendam vel vindican-
dam à magistratu, vi armisq; contra hostes, pacis reti-
nenda, vel consequenda causa, legitimè suscipitur.
Estq; vel *Defensivum* vel *offensivum* seu *vindicatorium*.
In utroq; essentialia requisita sunt: justa belli gerendi
causa, observatio juris feccialis, imperatoris authoritas,
& militiæ ordinatio. Potissimum v. priora duo atten-
duntur. *Cause* itaq; defensoriæ sunt, partim vis illatae
propulsatio, partim *defensio Religionis* & *privilegiorum*,
quib' amissis, tota reip. salus periret. *Causæ* vindicatoriæ
sunt, 1. Repetitio rerum per violentiam ablatarum, di-
sceptatione locum non inveniente. 2. Jurium suorum,
& veræ religionis necessitas. 3. Denegatio salvi condu-
ctus. 4. Contumelia, h. e. judiciorum vigoris sæpius
attentati contumax spretio. 5. Fœderum & fidei fra-
cio, &c. De particularib. consulatur Manifest. Holmiæ
nuper editum, *Ius fecciale* v. in *vindicatorio* bello omnino
observatur: in *defensorio* a. ubi hostis primò nos lacesti-
vit, jure naturæ sine clarigatione geri potest. Requirit
itaq;

Itaq; hoc jus, inquietante Bocero de bel. c. 5. n. 1. ut publicè p. legatos, quos *feciales* & *patres patratos* appellant, vel per literas, quibus bellum inferendum est, prius denunciatur, ut quod jure ab ijs petitur, præstent; & dicitur *clarigatio*: deinde eo non præstito, bellum eis rite indicetur, & appellatur hic actus *Diffidatio*. Persona a. quam Rex ad bellum hosti denuntiandum mittit, nostro idiomate *Herold* nuncupatur, qui jure legatorum fruitur, & de jure gentium inviolabilis est, qui vero pacem petit, *Caducator* salutatur.

VELITATIO. Philosophus est doctus & probus vir: Politicus est Philosophus: E. politicus est doctus & probus vir.

Maior pr. huc usq; ex haec tenus dicitis, de philosophia, cum theor. tum pract. natura statuminata est. Minor in hac coronide declaratur: enimvero politicus est. 1. Grammaticus: etenim non solum lingvas proficias ipse callit; verum etiam de linguis manere conducibilibus, deq; mediis eas discendi compendiosis consultat. 2. Orator: non modò enim ipse in philologiâ excellit, proindeq; honesto in civitate loco beatri solet; Eloquentia enim & Fortitudo, sunt aliae perniciissimæ, quibus multi in aethereas honorum plágas subvolârunt, sed etiam quando quomodoq; oratoribus est fruendum favendumq; novit. 3. Logicus: quo enim graviori de negocio consiliarius discursum instituit, eò exactiore, rationis scrutinio non parcit. 4. Metaphysicus: ut enim in deliberationibus de rebus & actionibus civilibus, mentione, de necessitate & contingentia nihil est frequentius; ita terminos transcendentales non respicere, ibi nihil alienius. 5. Physicus: Nam bona Reip. satis piè estimabit, honeste augebit numquam, inexhaustas naturæ divitias qui non latetabundus scrutatur, naturæq; valorem, pro locorum & temporum discrimine variantem, non perpendit unquam. 6. Arithmeticus: quia, sit Camerarius, si logista, si ratiocinator quicunq; non minus erit numerator, quam pugil bellator; imò in regia Camerâ, ars calculandi ceu propria sede stabulatur. 7. Geometra: Etenim, domi in dimetiendis campis, rectificandis viis, & distribuendis agris: foris in colligendis distantiis, altitudinibus & profunditatibus &c. occupatus est. 8. Opticus: enimvero propriæ multifariam visus fallaciam, multos temerarios conatus, vel in bello vel alibi subterfugit optica scientia; insultus

verba-

verbales, orationibus apologeticis, reales vero artus refellit optima prudentia.
9. Astronomus: Motui enim astrorum & consequenter temporis, in quo imperia oriuntur, vigent & occidunt, non auscultare: Meteora a stellis, ut de futuris imperii vicissitudinibus praesagia habeat, & parallaxi non discernere, non potest. 10. Geographus: ut enim locorum sius, arcium & urbium, delineationes novisse, o, peregrinanti; ita legato, duci militum &c. mirificè prodest. 11. Mechanicus: quoniam non solum fundamenta o. artium perspecta habet, ut de earum nobilitate & ignobilitate iudicare possit; Sed etiam in bello ingentes machinas Archimedeas moliri, adeoq; in hostium castra eaculari novit. 12. Historicus: historiae namq; politicum seu verè earundem consultum, quippe è rebus gestis heroicis ad imitationem; è sordidis ad detestationem in providendis commodis patriz extimulatum, ad sui notitiam, de iure obligant. 13. Ethicus: hinc enim doctrina politici, anima q; & vigorem nanciscitur; quinimò, bonus vir docti virti præceptor est: Etenim ille ex pietatis & honestatis prescripto agit, hic v: sine his pharisæus est; docti enī fuerunt pharisæi, sed improbi, ideoq; Salvatori displicuerunt. 14. Oeconomus: patet hoc ex arg. à Maiori: quod enim Rex est in suo Regno, id respectivè Paterfamilias est in suā domo. Ergo si statum, & coherentiam Reip. novit, exigua domus rationem habere, eiusq; commoda prudentibus procurare mediis, de facili haud ignoraverit.

Atq; hac sunt, quæ hac vice, publici examinis loco obiter & quâ fieri potuit brevitate, è copioso venerandæ philosophiae archivo placuit depromere. Tibi proinde æternæ Deus pater cœlestis, per filium tuum unigenitum caduceatorem nostrum victoriosissimum, grates profideli spiritus sancti subministrata illuminazione, dignas persolvo: Te Deum trinum & gloriosum exaltabo, tibi confitebor & psalmam donec fuero! Amen.

Doctrinæ & morib. Politiss. Viro-Juveni,
Dn. E N E V A L D O S U E N. ProGradu in
Philosophia disputanti gratulabatur hoc disticho:

JOH. E. TERS. Minor, Fac. Ph.p.t. Decanus.

Successit cursus tibi: circumflectito cautè
Metam; sic cursus, dignabrabas feres!